
החסידות
מה,
למה,
מי
ואיך

כתיבה: עפר זמיר בן יעקב

הגהה: אחיה מרקוביץ, מנחם רוזנצויג, שלם נחמן הראל

עימוד ועיצוב: טוביה נֹעם לויט

הפקה: המאמר השבועי

תודה רבה לרב יצחק גינזבורג, לאלעזר דוד האס ולמשה דנה־פיקאר
על ההשקעה הרבה בחוברת

הקדמת המערכת

י"ט כסלו שמח לכל לומדי המאמר השבועי!!!

לכל מי שאתנו כבר כמעט שנה וחצי (מאלול תשפ"ד), או מי שהצטרף רק לאחרונה...

אנחנו ממש מתקרבים ליום הילולת הרב המגיד ממעזריטש, יום שחרורו של אדמו"ר הזקן מהמאסר בכלא הרוסי, היום שבו הוסרו הקטרוגים והוחלט להפיץ את אור החסידות בכל הכח, "וְפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפוֹנָה וָנֶגְבָּה" –

בהחלט יום משמעותי לכל עולם התורה היהודי...

אז לכבוד 'חג ראש השנה החסידות' הבאנו לפניכם חוברת מושקעת ויפה על החסידות, מדורו של הבעל שם טוב הקדוש עד לימים אלה ממש.

החוברת סוקרת את ההיסטוריה שקדמה וגרמה לקוּמָה של תנועת החסידות וגם את ההיסטוריה של תנועת החסידות עצמה, את החידושים שהחסידות הביאה ליהדות שלפניה, עוברת דרך דמויות המיוחדות שהשפיעו עליה, מסקרת את הצדדים השונים וההתפצלויות בתוך החסידות, ומסיימת בהתבוננות בשאלה מיהו חסיד, על פי דברי החסידות, ומה זה אומר לנו כיום.

מקווים שתהנו מהחוברת ושנזכה שהחסידות והקשר לה' 'יגע' בכולנו,

לחיים לחיים!

באהבה,
חברי מערכת המאמר השבועי

רוצה לפתוח תפוצה של המאמר השבועי גם בישיבה שלך?
רוצה לקבל כל שבוע את המאמר למייל?

לפניות: שלם – 054-734-1337; או בדוא"ל: 122333ako@gmail.com

תוכן עניינים

הקדמת העורך 7

א. קצת היסטוריה

מאיפה זה בא? 10
רבי ישראל בעל שם טוב 12
התפתחות החסידות בדורותיה הראשונים 14
ההתנגדות 16

ב. אז... מה זה אומר? 20

התחדשות ביהדות 20
פותחים את כל הקלפים מחדש 22
פשט, רמז, דרש, סוד 27
קבלה, עולמות, ספירות - מה זה נוגע עליי?! 30

ארבעת חידושי החסידות

ה' הוא הכל והכל הוא ה' 34
ארבעת חידושי החסידות 34

החסידות וארץ ישראל

קדושת ארץ ישראל – גילוי תורת החסידות 41
להעלות את ארון הברית ממעז'יבוז' 46
תכל'ס – להתאחד 48

תשעת עיקרי האמונה של פנימיות התורה

תשעת עיקרי האמונה של פנימיות התורה 51

ג. התפצלות החסידות 56

חסידות פולין 56
חב"ד 57
ברסלב 59
קוצק 60

ד. חסידות עושה חסיד 64

בלי גבול 64
על רבי והתקשרות 67
הכביסה המלוכלכת 70
לסיכום – איך נראה חסיד 71

לסיום... המלצות קריאה 72
נספח: תפילת הרב עדין 74

הקדמת העורך

או: מה הולך פה?

בעשרות השנים האחרונות התחוללה סוג של מהפכה בעולם היהודי־דתי.

עולם החסידות הפך קרוב יותר לליבו של כל יהודי שומר תורה ומצוות, ונדמה שכל לב יהודי מרגיש שהחמצן ההכרחי לנפש בריאה, סם־הנגד המציל מניוון בלימוד תורה וקיום המצוות, הבסיס המאפשר קשר חי ושמח עם הקב"ה, ויהיו שיאמרו אפילו המפתח לגאולה השלמה – נמצאים כולם בתורת החסידות.

מה עושה יהודי עם הרגשה כזו?

ישנם כמה כיוונים אפשריים.

יש מי שממשיך לחיות את חייו כרגיל, אך מוסיף לעצמו תווית 'חסיד'.

יש מי שמרכיב משקפיים, פותח ספרי מחקרים עבי־כרס ומתחיל להגדיר בשמות אקדמיים, לועזיים, ארוכים וקשי־הגייה את כל הנעשה והנשמע בחצר החסידית ובספרי החסידים.

יש מי שעוטה על עצמו מיד שטריימל ובעקיטשע, לומד לדבר יידיש, ומצטרף לשורותיה של החסידות המועדפת עליו כחסיד מן המניין מאז דור הבעש"ט לפחות.

ישנם גם כאלה שפורטים על גיטרה, משליכים מעל עצמם כל הנחת־יסוד שהיוותה את היהדות בעיניהם עד היום, ומתחילים להתגלגל בעולם למסע בלי מפה.

יש מי שיושב לעיין בספרי החסידות, מתבונן, מעמיק, כותב במחברתו סיכומים, בקי בכל מושגי החסידות ומשנתו סדורה לו בכל פרט בעולם החסידות, אך הוא אינו חש שמשהו אצלו השתנה.

ישנו גם מי שפשוט מחפש מרחוק את התרופה הזו, שנים על גבי שנים הוא מגשש ומגשש ואינו מוצא.

ועם כל זאת, כולנו ממשיכים לחפש.

איפה מכל אלה נמצא המפתח המבוקש?

כנראה בכולם, באיזו שהוא מובן. בכל זאת, אם יהודי מרגיש שזו החסידות, כנראה שזה באמת הגיע איך שהוא מהחסידות. וזה אכן כך.

אבל מהי הנקודה, בה' הידיעה? מהי עצם הלוז? מהי השלהבת הקטנה ששובה את הנפש?

האם יתכן שכולנו רוקדים סביב־סביב, אך מפספסים את הנקודה בעצמה?

בחוברת הזו, שמנסה להגיש בצורה 'מעדכנת' את 'יסודות־הבסיס של החסידות, ננסה לעבור שלב שלב על יסודות החסידות, הבסיס הכי פשוט:

מי היו גדולי החסידות?

כיצד הם פעלו בעולם?

במה תכל'ס שונה היתה הנהגתם מהנהגת הצדיקים שקדמו להם?

ומה בעצם הם אמרו?

משם נעבור לשאלות יותר עמוקות, שהן הזמנה לחשיבה והתבוננות לכל יהודי:

האם בכלל ולמה ללמוד חסידות?

האם בשביל ללמוד חסידות צריך להיות חסיד?

האם חסיד חייב רבי?

האם לכל חסיד יש בהכרח גם את תופעות הלוואי של החסידות?

ואם רוצים להיות חסידים – לאן הולכים?

בתקוה ובתפלה שהחוברת תגרום לכולנו למחשבות על החסידות, תביא את כולנו לעצם הנקודה,

מאחל לכולנו שנזכה לעבוד את ה' יחד, באהבת ישראל, בשמחה ובדביקות, דרך כל דבר בעולם,

עפר זמיר בן יעקב

קצת
היסטוריה

קצת היסטוריה

מאיפה זה בא?

אחרי כל משבר שקרה לעם ישראל, ה' הוריד לעולם חידוש מיוחד בתוך נשמה מיוחדת, משהו שממש הפך הכל והמתיק את המשבר. לדוגמא, אחרי חורבן בית שני ה' הוריד לעולם את רבי שמעון בר יוחאי (שעליו נאמר שבמדרגתו בכלל לא חרב בית המקדש[א]), ש'ריפא' את המשבר של עם ישראל בגילוי סודות התורה ובמנהיגות חדשה. אחרי גירוש ספרד, שלח ה' בתור נחמה ורפואה לעולם את נשמתו של רבי יצחק לוריא, האר"י הקדוש.

בשנים ת"ח ות"ט (וליתר דיוק: אייר ה'ת"ח עד כסלו ה'ת"ט) ידעה גלות אירופה סדרת־פוגרומים בסדר גודל בלתי־מוכר: גדודי קוזאקים בראשות בוגדן חמלינצקי ימ"ש, במהלך מרד בשלטון האצולה שמירר את חייהם, פשטו על כ־250 עיירות יהודיות ובצעו טבח נורא בכל יהודי כל עיירה. בלשונו של רבי נתן נטע מהנובר[ב], "לא היתה מיתה משונה בעולם שלא עשו בהם". ההערכות לגבי מספר המתים בפרעות אלו נעות בין 180,000 לבין 600,000 יהודים שנרצחו בעינויים נוראיים, ה' יקום דמם לעינינו במהרה!

מיד לאחר הגזרות, צרה חדשה תקפה את עם ישראל, אך הפעם לא באירופה בלבד: שבתאי צבי משיח השקר. הרוח המשיחית שהוא נשא עמו עוררה מאד את כלל ישראל, רצו או לא רצו, וכגודל הציפיה כך גודל האכזבה – לאחר ששבתאי־צבי התאסלם ורוב ככל היהודים המאמינים בו נטשו אותו ושבו אל ה', השבר היה נורא. רבים־רבים מאחינו בני ישראל נשברו מאמונתם בביאת המשיח והציפיה לו בכל יום שיבוא, וידועים אף מקרים רבים בהם יהודים התנצרו או התאסלמו, רח"ל, כתוצאה מפרשיית שבתאי צבי[ג].

כתוצאה משני המשברים הללו, המצב של יהודי אירופה היה ירוד מאד, הן רוחנית והן גשמית.

ב"ספר הזכרונות"[ד] מתאר הרבי הריי"צ

א. ראה בספר "פלח הרמון" לרבי הלל מפאריטש, שמות ז, א, בשם בעל התניא.

ב. בספרו "יוון מצולה" המתאר את פרעות ת"ח ות"ט בהרחבה.

ג. מעניין לציין, כי בשל התוצאות החיוביות שנולדו מפרשייה זו (כמו החסידות, כדלקמן, וכמו עליית תלמידי הגר"א), אמר רבי חיים פלאג'י על שבתאי צבי כי "אין לברך אותו, אבל גם לקלל אותו לא נכון". מפתיע, לא?..

ד. כאן המקום להעיר שרוב ככל הפרטים ההיסטוריים שאנחנו מביאים כאן, מקורם בספר הזכרונות, כפי שעוד נראה. ספר בעל שני חלקים, מומלץ מאד, סיפורי, עמוק ומיוחד. הרבי הריי"צ מספר כי את הסיפורים הרבים שבספר הוא שמע

(רבי יוסף יצחק) מליובאוויטש (ח"א עמ' 38 ואילך), כי בשל התנאים הגשמיים לא לרבים התאפשר ללמוד תורה, ואלו שכן זכו להיות תלמידי חכמים – נהגו בניכור ובזלזול כלפי המון העם, שלא תמיד ידעו אפילו קרוא וכתוב. רובם ככולם של תלמידי החכמים, מצדם, הסתגרו בד' אמותיהם ולא טרחו ללמד תורה לעם כלל.

מי מתלמידי החכמים שכן פנו לעם, נקראו 'מגידים'. הם סבבו מעיירה לעיירה, כאשר היהודים הפשוטים אוהבי התורה ולומדיה כיבדו את המגידים בכבוד רב ככל יכולתם בכל מקום אליו הם הגיעו. בכל עיירה הם נהגו לדרוש בפני היהודים שגרו בה. דרשותיהם של המגידים כללו בעיקר תיאורים ציוריים של הגיהנום שמגיע להם על חטאיהם. הם היו מייסרים ומקללים את הציבור, עד שכל הנוכחים בדרשה היו בוכים. בקיצור, לא חבר'ה אוהדים או סימפטיים יותר מדי.

גם מבחינה גשמית: לאחר החרבת קהילות יהודיות כה רבות בפרעות, יהודים רבים – שעיסוקם ופרנסתם היתה במלאכות כפריות, כמו חקלאות, גידול בעלי חיים וכו' – נאלצו לעבור לערים גדולות, בשל היותן מוגנות יותר, וכתוצאה מכך עברו לגור בצפיפות רבה וגם איבדו את מקור פרנסתם לבלי־שוב.

גם תלמידי־החכמים, ובכלל היהודים המדקדקים במצוות, בחלקם הגדול, למרות שהחזיקו חזק ביהדות ושמרו עליה שלא תשתכח – לא הרגישו מחוברים כלל. הם קיימו את המצוות בתור נטל מעיק, וכלשונו היפה והמשקפת עד־כאב של הנביא (ישעיה כט, יג) – "בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כִּבְּדוּנִי וְלִבּוֹ רִחַק מִמֶּנִּי, וַתְּהִי יִרְאָתָם אֹתִי מְצִוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה".

מתוך המשבר הזה, תקופת החידלון הזה, צמחה – כמו ב"חזון העצמות היבשות" של יחזקאל הנביא – תנועת החסידות.

"ספר הזכרונות" של הרבי הריי"צ מליובאוויטש מלווה את הנער ר' ברוך, אביו של רבי שניאור זלמן מליאדי, המכונה אדמו"ר הזקן. במהלך הספר רבי ברוך, במסעו הפיזי וגם הנפשי, נעשה לחסיד תוך־כדי מפגשים מרתקים ותובנות מעניינות.

בספר מסופר על 'צדיקים נסתרים' שקדמו לבעש"ט – היו אלו יהודים מיוחדים

מסבתו, הרבנית רבקה אשת הרבי המהר"ש מליובאוויטש, שעסקה רבות בקריאה ובמחקר על היהדות בתקופת הפצעת החסידות וצאתה לאויר העולם.

שהתערבבו עם היהודים הפשוטים, עסקו במלאכות פשוטות כמו סנדלרות ורצענות, אמרו תהלים והתפללו יחד עם היהודים הפשוטים; ובסתר עסקו בלימוד הזוהר והקבלה ברמה גבוהה מאד. חבורות של יהודים שכאלו היו מתאספות סביב אחד מהם, כאשר במפגשים־ארוכים שהתקיימו לעתים מסוימות היה הוא מלמד אותם ועונה לשאלותיהם. דרך־חיים זו נבעה מתוך האמונה במעלתם של היהודים הפשוטים ואמונתם בה', האהבה הרבה, המסירות והאחריות לכל יהודי באשר הוא[ה].

כיצד ידוע לנו על אותם 'נסתרים'? לא מעשה אחד ולא שניים היו, בהם נאלצו הצדיקים הנסתרים לחשוף את ידיעותיהם בתורה או אף את יכולותיהם הפלאיות. פעם היו אלו שודדים שחדרו לעיירה ליובאוויטש וחטפו נערה יהודיה, ובה יהודי פשוט מהעיירה 'הקפיא' לפתע ללא־מגע־יד את גופם של השודדים; פעם היה זה כומר אכזרי שהיה מטיף ליהודים חסרי־הידע על אמונת הנצרות ועל אזלת־ידה של היהדות, ובה יהודי פשוט אחר עלה לבמה ובשפה גבוהה ואצילית נאם ברבים על צדקת היהדות תוך הוכחת ידיעות מופלגות בתורה; ועוד ועוד.

רוח חדשה החלה לנשוב בעיירה היהודית, בבית המלאכה, בבית הכנסת ובבית היהודי הפשוט.

רבי ישראל בעל שם טוב

תופעה זו, שהיתה קטנה ומצומצמת ליחידי סגולה בלבד, צברה ממד רחב הרבה יותר ומשמעותי לאין ערוך לאחר הופעת רבי ישראל בעל שם טוב.

רבי ישראל נולד בח"י אלול בשנת ה'תנ"ח (**נחת**, כפי שרמזו החסידים), והחל לפעול בגלוי בשנת ת"פ, בהיותו בן 22.

הבעש"ט – בתור אחד מחבורת ה'נסתרים' – לא רק העריך את היהודים הפשוטים, אלא אף היה מתקשר אליהם ומשפיע עליהם. הוא היה מתלבש ומתנהג כיהודי פשוט, ומנהגו היה ללכת לכיכר העיר, לאסוף שם את היהודים הפשוטים ולספר להם סיפורים על האבות הקדושים ועל תולדות ישראל, אשר מתוכם היה מדבר על מעלת היהודי ועל אהבת ה' לישראל.

הוא היה נוהג ללכת לשוחח עם היהודים הפשוטים בשוק, והיה רווה נחת כאשר בשיחות על מצב היבול היו האיכרים

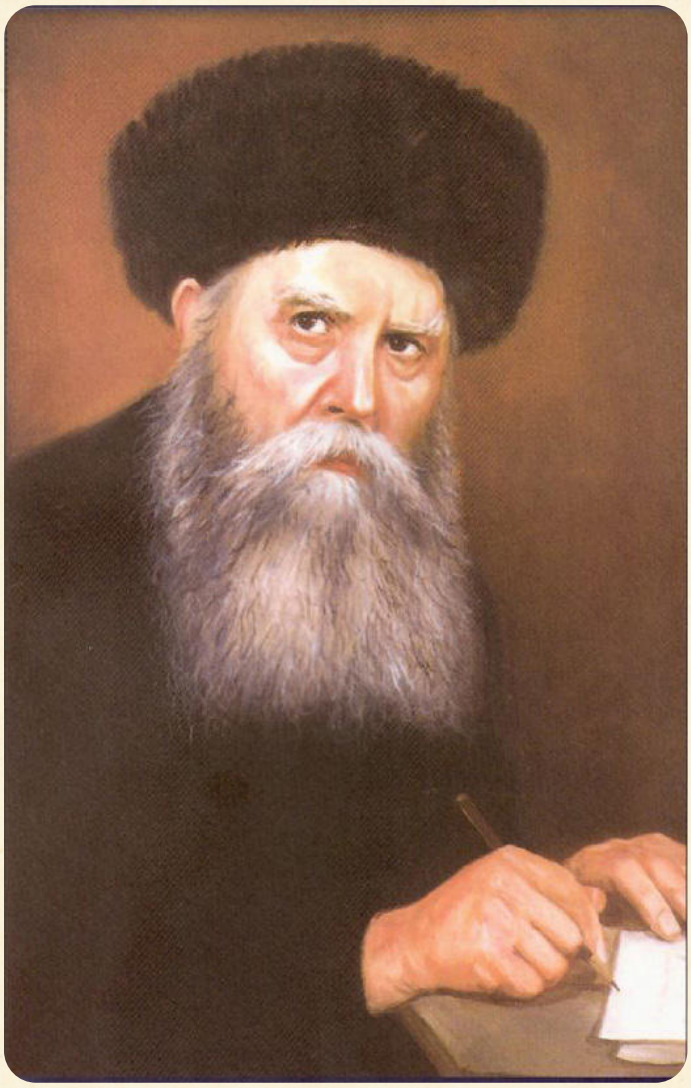
ה. מאוחר יותר יאמר רבי ישראל בעל שם טוב, כי דווקא פשיטותו של יהודי פשוט משקפת את 'פשיטות העצמות' – אחדותו של הקב"ה, ללא סיבוכים והתחכמויות (ראה 'כתר שם טוב' (קה"ת, הוצאה שלישית) אות קנ"ה).

הפשוטים אומרים 'ברוך ה'' או 'בעזרת ה''.

בעקבותיו של הבעש"ט, עם הזמן, הפכו הנסתרים ל'מגידים' מסגנון חדש ומיוחד: במקום לתאר את הגהינום והעונש הצפוי לכל חוטא – העדיפו מגידים מיוחדים אלו לספר ליהודים הפשוטים על כך שיהודי הוא בנו חביבו של ה'; על האהבה העזה שאוהב הקב"ה כל יהודי; על סגולותיו ומעלותיו המיוחדות של כל איש ישראל, וכו' וכו'. המיוחדים ביותר היו מגידים שהיו מגידים עוד קודם, וכאשר הפכו לחסידים שינו כליל את סגנון דרשותיהם...

במקום להעמיד במרכז ולהעניק את כל הכבוד לידיעת התורה וללמדנות, העמידו המגידים הללו במרכז את האמונה הפשוטה, קיום המצוות מתוך חיבה ואהבת ה'. מגידים אלו לימדו את היהודים הפשוטים כי גם תוך כדי עבודתם יכולים הם לשנן משניות בעל־פה, כי ההנאה מיגיע כפיהם והחיים בפשיטות ותמימות הם הם קשר לה', וברורותם אינה סיבה שלא יוכלו לעבוד את ה'.

מגידים אלו הפכו מהר מאד להיות מבוקשים על ידי הציבור, וסגנונם הטרי מצא חן ושילהב את הציבור לעבודת ה', לאהבתו וליראתו לאין־ערוך מאשר סגנונם של המגידים הקודמים.

רבי יוסף יצחק שניאורסאהן,
הרבי הריי"צ מליובאוויטש (תר"ם־תש"י).

לקרוא לילד בשמו

מוסבר בחסידות, כי באותה תקופה היה עם ישראל במצב של עילפון. ידוע, כי על־מנת לעורר אדם מעלפונו קוראים לו בשמו. רבי ישראל בעל שם טוב נקרא על שם כנסת ישראל, ואכן הוא קרא – בהיותו 'ישראל' – לכל עם ישראל בשמם האמתי, "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם", ועורר את נשמתם מעלפונה לעבוד את ה' בשמחה.

הבעל שם טוב נולד ביום י"ח (חי) אלול. לימים, הוא הסביר כי יום לידתו רומז לענייננו בחיים: להחדיר חי, חיות, באלול – עבודת התשובה. עד הבעל שם טוב נתפסה עבודת התשובה כמרירה ומדכאת, שעיקר עניינה סיגופים וצער. הבעל שם טוב החדיר שמחה בעבודת התשובה ולימד כי עיקר התשובה הרצויה היא 'תשובה מאהבה' ו'תשובה בשמחה'.

התפתחות החסידות בדורותיה הראשונים

נקצר את תולדות החסידות בדורות אלו:

לאחר ה'נסתרים', חידש הבעל שם טוב שיטה חדשה. הוא התיישב יחד עם קבוצת תלמידיו בעיירה מעז'יבוז', קיבל אליו קהל לעצה וברכה, דרש דרשות המשקפות את שיטת החסידות (שקובצו מאוחר יותר, מפי תלמידיו, בספרים 'כתר שם טוב' ו'בעל שם טוב').

הבעש"ט גיבש יחד עם תלמידיו שיטה, תנועה, קריאת כיוון להתחדשות, וביסס אותה במסעותיו אל העיירות, שם היה מעורר את היהודים הפשוטים, מסייע, מייעץ ומברך. סיפורי חסידים רבים מספרים על נסיעות של הבעש"ט יחד עם תלמידיו על־מנת להושיע יהודים מצרותיהם.

מתלמידי הבעל שם טוב החשובים היו רבי יעקב יוסף מפולנאה בעל ה"תולדות יעקב יוסף", בנו רבי צבי, רבי פינחס מקוֹרִיץ, רבי נחום מצ'רנוביל, רבי משה לייב מסַאסוֹב ורבי יחיאל מיכל מזלוטשוב, אך לאחר פטירת הבעש"ט (בחג השבועות שנת תק"כ, בגיל 62), ממשיכו העיקרי היה הרב־הקדוש רבי דב־בער ממֶעזְרִיטש זיע"א (למרות שרבים נוספים מתלמידי הבעש"ט שימשו כאדמו"רים במקומותיהם).

המגיד ממעזריטש (המכונה בחסידות 'הרב

ו. רשימות דברים (חיטריק, תשמ"ט) ח"ג עמ' ז־ח. הובא ונתבאר בספר 'אור ישראל' ח"א (הרב יצחק גיזנבורג) בסיפור "אני ישנה ולבי ער". ראה גם הוספות לכש"ט (קה"ת, הוצאה שלישית) אות תיח.

המגיד') לימד את שיטתו של הבעש"ט באופן רחב יותר, וקיבץ אליו תלמידים רבים וגדולים מאד. רוב צדיקי החסידות המוכרים ביותר למדו בבית המדרש המיוחד של המגיד ממעזריטש – החל מהרב־הקדוש רבי מנחם מענדל מויטבסק (שהיה החסיד המבוגר ביותר), דרך רבי אהרן מקרלין, רבי לוי יצחק מברדיטשב, רבי זושא מאניפולי, רבי אלימלך מליז'נסק, רבי אברהם מקאליסק, עד לצעיר התלמידים – רבי שניאור זלמן מליאדי, בעל התניא.

בסוף ימיו, עבר הרב המגיד לגור אצל רבי זושא באניפולי. לשם התקבצו תלמידיו, ושם – עד לפטירתו בי"ט כסלו תקל"ג, מוקף בחסידיו הגדולים – חילק להם המגיד לפי אזורים את אירופה כולה – לכל מחוז שלח את אחד מחשובי תלמידיו. כל אחד מן התלמידים יצא עם קבוצת תלמידים לעיירה אחרת, פתח שם את בית מדרשו והפיץ ממנו את שיטת החסידות.

מעט לאחר פטירת המגיד, בשנת תקל"ז, תלמידו הגדול – רבי מנחם מענדל מויטבסק, עלה יחד עם 300 משפחות – מספר אדיר באותה תקופה – אל ארץ הקדש. החסידים שבארץ הקודש נתמכו על־ידי החסידים באירופה, שהתגייסו כולם לעזרה ותמיכה בידידיהם שבארץ הקדש (נמצאים בידינו מכתבים רבים מאד של גדולי החסידות הקוראים לתמוך כספית בחסידי ארץ ישראל).

החסידים שישבו בצל רבותיהם תלמידי המגיד – נותרו אצל רבותיהם, אך מה יעשו רוב החסידים, שהתקשרו לרבי מנחם מענדל מויטבסק, תלמידו המובהק והמבוגר ביותר של המגיד ממעזריטש?!

חלק בלתי־מבוטל מהם נסעו לליז'נסק, אל הרב הקדוש רבי אלימלך, וחסו בצילו; אך עבור השאר היתה חוויה מיוחדת ששיקפה את תחילתו של עידן חדש בחסידות:

עשרות אלפי חסידים מחסידי ליטא והסביבה, משפחות שלמות, יצאו בשיירה אדירה ונסעו אל ביתו של רבי שניאור זלמן בעיירה לאזְנָה. כאשר הם הגיעו אל ביתו, הוא סרב לצאת אליהם ולקבל בכך את הנהגתם. אך רעייתו, הרבנית שטערנא, דחקה בו לצאת, כי זוהי שליחותו. הוא לבש בגדי שבת, יצא אל המוני החסידים המרוגשים, ואמר בפניהם – לראשונה – מאמר חסידות. בהמשך, הנהיג רבי שניאור זלמן את החסידים בעיר לאדי.

צדיקים נוספים מתלמידי המגיד שכנו בארצות אירופה כולה ועשו חיל בהפצת אור החסידות וריכוך ההתנגדות החריפה אליה בקרב היהדות החרדית.

במהלך שנים אלו התחוללו אירועים משמעותיים מאד בתולדות החסידות, כמו הוצאת ספר התניא לאור; הופעת הספר "נועם אלימלך" שנתן גאווה רבה לחסידים; שני מאסרי אדמו"ר הזקן ושחרורו בי"ט כסלו; פטירת הגר"א בתקנ"ח (מה שהנמיך מאוד את ההתנגדות לחסידות); הופעתו של נין הבעש"ט, רבי נחמן מברסלב והנהגתו המיוחדת; ועוד ועוד – אך לא לשם כך התכנסנו...

מי המציא את השם הזה בכלל?

מעניין ומשעשע לציין, שאת הכינוי 'חסידים' המציאו בכלל המתנגדים. הבעל שם טוב – גם במכתביו – כינה את החבריא "חברא ידידים" או "חברא אהובים" באורח קבע, והמתנגדים, לאחר עשרים ואחת שנים מהתגלות הבעש"ט, קבעו את השם 'חסידים'.

בעל התניא רצה לקרוא לחסידיו 'בעלי תשובה', אך לבסוף לא קבע את הכינוי, משום שהמתנגדים היו עלולים לשמוע מכך שמי שאינו חסיד הוא רשע. כוונתו של בעל התניא, כמובן, היתה הפוכה – המתנגדים צדיקים הם, ואילו החסידים הם 'בעלי תשובה' תמידיים.

ההתנגדות

כל שינוי אמיתי ועמוק מעורר על עצמו התנגדות חריפה; וגם החסידות לא הצליחה לחמוק מהכלל הזה.

נקדיש עוד פרק קצר לספר על ההתנגדות הרבה שפעלה בעוצמה נגד תנועת החסידות.

רבי שלבוש כמו איכר, לא מדבר כמעט בכלל על תורת הנגלה, עיקר שיחו ושיגו עם היהודים הפשוטים והוא אינו מכבד יותר מכל דווקא את תלמידי־החכמים – לא מצא חן בעיני כל חכמי וצדיקי הדור.

החששות העיקריים היו בסגנון 'שינוי סדרי אבותינו': רעיונות שעלולים לגרום לשינוי ההיררכיה הפשוטה – ראשית תלמידי החכמים, לאחריהם העשירים "תמכין דאורייתא" ואי־שם בתחתית שרשרת המזון עמי הארץ – הפחידו את היהודים החשובים וגרמו להם להשליך את החסידות מכל וכל.

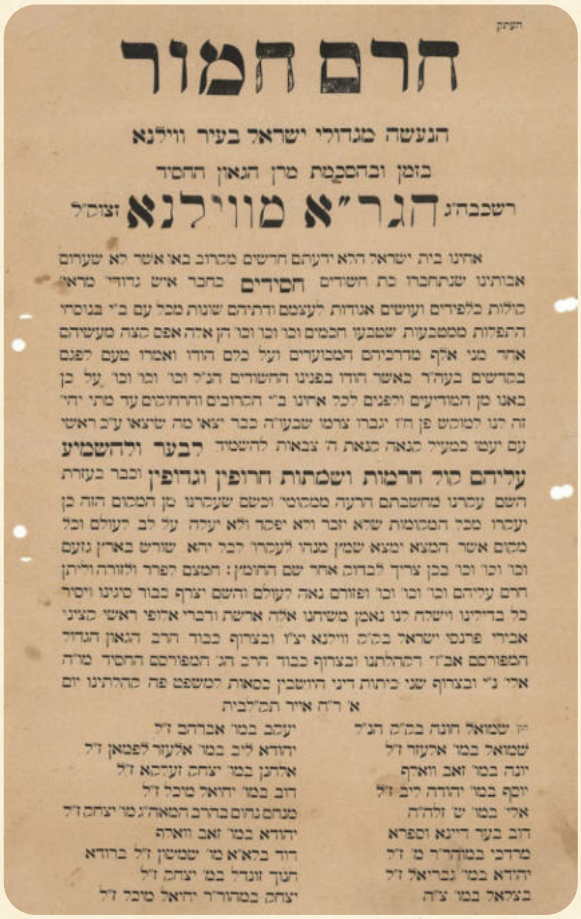
הצדיק המפורסם ביותר בהתנגדותו הוא רבי אליהו מוילנה, הגר"א.

החסידים מספרים, כי הגר"א (שעל ידי בעל התניא כּוּנָה "הגאון החסיד") הוטעה על ידי תלמידיו ששאפו לחרחר ריב, ושמע שמועות שקריות על החסידים.

בשנת תקל"ב, בשנות נשיאות הרב המגיד ממעזריטש, נכתב בעיר וילנה חרם חמור על כת החסידים.

נביא קטעים מלשון כתב החרם:

אחינו בית ישראל, הלא ידעתם חדשים מקרוב באו לא שערום אבותינו, שתחברו כת חשודים [...] ועושים אגודות לעצמם ודתיהם שונות מכל עם בני ישראל בנוסחי התפילות [...] וגם שואגים בתפילת שמונה־עשרה תיבות לע"ז מגונות ובשיגעון יתנהגו, ואומרים שמחשבותם משוטטות בכל עולמות [...] ומבטלים תלמוד תורה כל עיקר, ושגור בפיהם תמיד למעט בלימודים ושלא להצטער מאד על עברות שבאו לידם [...] כל ראשי עם ישראל יעטו מעיל קנאה, קנאת ה' צבקות [...] וכבר עקרנו מחשבת הרעה ממקומנו, ובשם שעקרנו מן המקום הזה כן יעקרו מכל המקומות...

חרם חמור

הנעשה מגדולי ישראל בעיר וילנא

בזמן ובהסכמת מרן הגאון החסיד

רשכבה"ג **הגר"א מווילנא** זצוק"ל

אחינו בית ישראל הלא ידעתם הרשים מכתוב באי אשר לא שערים
אבותינו שנתחברו כת חשודים **חסידים** בחבר איש נידוי מראש
סילות בלפידים ועשים אגודות לעצמם ודתיהם שונות מכל עם ב"י בנוסחי
התפילות ממטבעות שטבעו חכמים וכו' וכו' הן אלה אפס כמה מעשיהם
אחד מני אלף מדרכיהם המכוערים ועל כלם הודו ואמרו מעם לפנים
במרשים בעה"ר באשר הודו בפנינו החשודים הנ"ל וכו' וכו' וכו' על כן
באנו מן המדיעים ויפנים לכל אחינו ב"י הכתובים והחתומים עד מטי יחי'
זה דנו דמומש פן חס"ו יגברו צרינו שבעה"ר כבר נאו מה שנאו ע"ב ראשי
עם יעטו כמעיל מגאה כנאת ה' צבאות להשמיד **רבער וחשמוע**
עליהם כוד תרמות ושמתות חרופין וגרופין וכבר בעזרת
השם עמרנו מחשבתם הרעה ממטוטי ובשם שעמרנו מן המקום הזה כן
יעמרו מכל המקומות שרא יזכר ויא יפקד ולא יעלה על לב יעולם וכל
מקום אשר המצא שמע שמץ מנדי לעמרו רבר זה שרוש בארץ גזעם
וכו' וכו' בבן צריך לברוח אחד שם החוטין: המצם הפרי והזורה ויירתן
חרם עליהם וכו' וכו' וכו' ופזורם נאה לעולם והשם יצרף בבור סגינו ויסיר
כל בדיהנו וישחה לנו נאמן משיחנו אלה ארשת ודברי אלוף ראשי מגינו
אבירי פרנסי ישראל בכ"מ ווילנא יע"ו ובצרוף בבוד הרב הגאון הגדול
המפורסם אב"ד דהקהלתנו ובצרוף בבוד הר"ר המפורסם החסיד מוה"ר
אלי' נ"י ובצרוף שני כיותת דיני הוישבון בבאות המשפט פה קהלתינו יום
א ר"ח איר תמ"רבית

ר' שמואל חונה בכ"מ הנ"ל	יעקב בנו' אברהם ז"ל
שמואל בנו' אריעזר ז"ל	יהודא ליב בנו' אלעזר לפפאן ז"ל
יונה בנו' זאב וואלף	אלתן בנו' יצחק זעלמא ז"ל
יוסף בנו' יהודה ליב ז"ל	חיב בנו' יחיאל טיבל ז"ל
אלי' בנו' ש' וולהה	מנחם נחום בהרב המאה"ג נו' יצחק ז"ל
חיב בער דיינא וספרא	יהודא בנו' זאב ויאהה
מרדכי במוהר"ר מ' ז"ל	דוד בראא בנו' שמשון ז"ל ברודא
יהודא בנו' עבריאל ז"ל	חעך זונדל בנו' יצחק ז"ל
בצלאל בנו' צלה	יצחק במוהר"ר יחיאל טיבל ז"ל

יחד עם החרם הופץ גם ספר בשם "זמיר עריצים וחרבות צורים", ובו תיאור על מנהגיהם וכפירתם של החסידים. בלשון אדמו"ר הזקן בעל התניא, בספר היו "דברים רבים קשים כגידים, ומרורות פתנים, שקרים וכיזובים גדולים ועצומים על כמה ניירות, ונשלחו הספרים בכל תפוצות הגולה".

בעל התניא, רבי שניאור זלמן מליאדי, יחד עם ידידו רבי מנחם מענדל מויטבסק, נסעו יחד אל הגר"א על־מנת לשוחח עמו ולנסות ליישר את ההדורים. הגר"א מצדו סרב לדבר אתם, ואף סגר בפניהם את הדלת פעמיים (כעדותו של בעל התניא). גם כאשר עסקני ונכבדי העיר ניסו לשכנע את הגר"א להיפגש עם החסידים בתקוה שכך תיגמר המחלוקת, אך הוא סרב בתוקף. לבסוף, כשגברו הלחצים, הגר"א עזב את העיר ולא חזר אליה עד שהמנהיגים החסידיים החשובים עזבו אותה.

לאחר רדיפות נוראות והצקות אישיות קשות, במיוחד נגד רבי לוי יצחק מברדיטשב, שהודח מרבנות העיר בה שימש וסבל רבות מהמתנגדים, ולאחר שחסיד אחד נהרג באלימות באחד מבתי הכנסיות של המתנגדים, ערכו תלמידי הרב המגיד – ללא נטילת רשות ממנו – חרם נגדי, על רודפי החסידות. בעריכת החרם השתתפו כל גדולי תלמידי הרב המגיד. לאחר שנודע לו על מעשה תלמידיו, אמר הוא כי החרם אמנם פעל שבכל מחלוקת בין החסידים למתנגדים תהיה לבסוף "יד החסידים על העליונה", אך בתוצאה הישירה החרם יגרום להם "לאבד את ראשם" (כוונתו היתה כי הוא עצמו יסתלק מן העולם. ואכן, זמן לא רב מאוחר יותר, בי"ט כסלו ה'תקל"ג, הרב המגיד הסתלק מן העולם).

אז...
מה זה אומר?

אז... מה זה אומר?

התחדשות ביהדות

אז כמו שקראנו, החסידות באה לגשר על הפער שנוצר בין היהדות ליהודים, ללמד את היהודים כיצד היהדות נוגעת להם בכל מקום בו יהיו וכיצד ה' קשור אליהם למרות הכל. דבריו של הבעש"ט – ועוד יותר ממנו, דברי תלמידיו – נשענו תמיד על פסוקים ומאמרי חז"ל, אך אופן הבנתם היה מהפכני ממש, ואפילו לא ממש עלה בקנה אחד עם תפיסת היהדות הקיימת עד אז. דיבורים על חשיבות נוכחותו של האדם עצמו במצוות שהוא עושה, על "עבודה צורך גבוה" – כלומר 'תלותו' (כביכול) של הקב"ה במצוות ובמעשים, השפעתנו הממשית על ה' ו'מצב רוחו' ועוד ועוד – גרמו לחלק מן השומעים, פעמים רבות, להרגיש שהצדיק החדשן שעומד לפניהם הוא נוכל, במקרה הטוב, או משיח שקר נוסף, במקרה הרע.

עובדות רבות שפשוטות לכל יהודי בימינו, היו אז חידוש מופלא ומחשיד שנשמע מפי הבעל שם טוב.

לדוגמא, בפסוק "ה' הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ", פירשו המפרשים כי הכוונה היא "שֶׁלֹּא יַחֲשֹׁב חוֹשֵׁב כִּי יֵשׁ אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִלְּמַעְלָה וּבָאָרֶץ מִלְּמַטָּה". רק הבעל שם טוב הסביר, כי הכוונה היא לא רק שאין אל אחר, אלא שגם היקום כולו אינו מציאות נפרדת אלא אלוקות המלובשת בהסתר[א]. לשמע פירוש כזה – במיוחד מפיו של יהודי שלבוש כאחד האיכרים הפשוטים – מגיב השומע המשכיל לפני 300 שנה במשהו כמו 'נו באמת, קצת הבנת הנקרא!'

נביא דוגמא נוספת, חריפה מעט יותר – פירוש מחודש ומעניין שמובא בספר 'זהב המנורה' בשם רבי זושא מאניפולי:

"פן תאכל ושבעת וגו' ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך'. שמעתי אומרים בשם מרנא ורבנא מורנו ורבינו רבי זושא זצללה"ה שפירש, על ידי שיהיה לך הרחבת הלב וכל טוב – על ידם תמצא אלהותו יתברך שמו בכל דבר. 'ושכחת' הוא לשון 'משכח שכיח' [נמצא]".

הפירוש משעשע ומתוק, בשל הפיכתו הגמורה את ההסתכלות על הגשמיות: במקום המאיסה והאזהרה, הנוכחת בפשט הפסוק, בפירושו של רבי זושא הפסוק הוא מַנְהִיג הַשָּׁמַיִם, וְיֵשׁ אֵל אַחֵר עַל הָאָרֶץ מַנְהִיג הָאָרֶץ ... אַךְ הַשֵּׁם יִתְעַלֶּה הוּא מַנְהִיג הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְאֵין עוֹד אֱלֹהִים מִלְּבַדּוֹ". רק הבעל שם טוב הסביר, כי הכוונה היא לא רק שאין אל אחר, אלא שגם היקום כולו אינו מציאות נפרדת אלא אלוקות המלובשת בהסתר[א]. לשמע פירוש כזה – במיוחד מפיו של יהודי שלבוש כאחד האיכרים הפשוטים – מגיב השומע המשכיל לפני 300 שנה במשהו כמו 'נו באמת, קצת הבנת הנקרא!'

נביא דוגמא נוספת, חריפה מעט יותר – פירוש מחודש ומעניין שמובא בספר 'זהב המנורה' בשם רבי זושא מאניפולי:

"פן תאכל ושבעת וגו' ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך'. שמעתי אומרים בשם מרנא ורבנא מורנו ורבינו רבי זושא זצללה"ה שפירש, על ידי שיהיה לך הרחבת הלב וכל טוב – על ידם תמצא אלהותו יתברך שמו בכל דבר. 'ושכחת' הוא לשון 'משכח שכיח' [נמצא]".

הפירוש משעשע ומתוק, בשל הפיכתו הגמורה את ההסתכלות על הגשמיות: במקום המאיסה והאזהרה, הנוכחת בפשט הפסוק, בפירושו של רבי זושא הפסוק הוא

א. מעניין כי חז"ל דורשים במפורש (ברכות ח, א) "מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה בִּלְבָד", אך הבעש"ט הסביר זאת באופן מחודש (שלא לומר הפוך...): "אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה וכו', וביאר מורי זלה"ה [הבעש"ט] כי בכל עסקי עוה"ז יש בו תכלית פנימי".

קריאה לנכוח בעולם ולראות כי המציאות כולה היא כלי לעבוד את ה'. כמובן, גם צורת העבודה למעשה תשתנה לגמרי בין הקורא

שוב – רעיונות כמו חיבור בין שמים וארץ, ערך הכוונה והרגש בעבודת ה' ואף התחושה שהאדם יכול להשפיע על האלוקות ממש – כל אלה שגורים היום בפי כל, והם נעשו לנחלת היהדות הכללית בשנים לא רבות מדי.

אך בכל זאת – לכאורה, הסתכלות כזו מזיזה באי־נוחות כל יהודי שהתורה נוגעת לו: כיצד ניתן ללמוד כך את התורה, בחוסר התחשבות מוחלט בפשט הכתובים?!

אם מסתכלים על זה קצת יותר עמוק, רואים שזו לא הפעם הראשונה שהפסוקים עוברים את 'סינונם', כביכול, של חכמי ישראל:

האמוראים, חכמי הגמרא, לומדים את הפסוקים "וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ. שֶׁבֶר תַּחַת שֶׁבֶר עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן, כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֶן בּוֹ" (ויקרא כד, יט־כ), ומחליטים כי כוונת הפסוק היא לתשלום ממון (בבא קמא פג, ב). האם לזו כוונת הפסוק? מסתבר שכן. הרי כך חז"ל למדו אותו (ואם התורה אינה מסורה לצדיקי הדור, אפשר להיות פשוט קראים...).

את הפסוק לבין הקורא אותו יחד עם פירושו של רבי זושא.

אז למה בעצם הפסוק נכתב בצורה שממנה ממש לא נשמע כפירוש הגמרא?

צריך לומר, שהתורה נכתבה בכוונה כך שהיא תיקרא בכל דור בעינים חדשות, עיניהם של צדיקי הדור[ב]. התורה אינה 'ספר חתום', אלא תורה חיה, וכלל נקוט בידינו – "כל חי מתנועע"... התורה אינה **משתנה**, שהרי "זאת התורה לא תהא מוחלפת"; אלא **מתחדשת**, נקראת בכל דור מעוד כיוון, ובדרך חדשה המתאימה יותר לדור.

שומעי לקחם של הצדיקים, שהרגישו שעיקר הקשר לה' הוא האכפתיות שצריכה להיות לנו ממנו, וגם המצוות צריכות לנבוע מתוך התאווה שלנו לשמח את ה' – הרגישו שמיהודי שאכפת לו מה' באמת, ונוגע לו לעבוד אותו בכל כוחו, אפשר לשמוע גם פירושים כאלו. ההרגשה בשמיעה כזו מפיו של יהודי 'אכפתי' היא אינה של סילוף המקראות, אלא של תחיה מחודשת. מה שאכפת לדובר הוא לא התאוות, אלא ה', התורה והעולם.

ב. כבר חז"ל אומרים מעין זה, שהתורה נכתבה בלי ניקוד משום שניקוד הוא כבר פירוש, והתורה נכתבה כמו שהיא כדי שהצדיקים דורשי התורה יוכלו לקרוא את המילים בכל הצורות האפשריות. דוגמא נפלאה (וחסידית ביותר...) לנקודה הזו אפשר למצוא בהושענות: "כְּהוֹשַׁעְתָּ מַאֲמַר וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם. נָקוּב וְהוּצֵאתִי אִתְּכֶם. כֵּן הוֹשַׁע נָא". כלומר: את הפסוק "וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם" יש לקרוא כאילו נכתב "וְהוּצֵאתִי אִתְּכֶם" – הקב"ה יוצא יחד אתנו מהגלות, שגם הוא היה שרוי בה יחד אתנו.

תשובות חדשות לשאלות חדשות

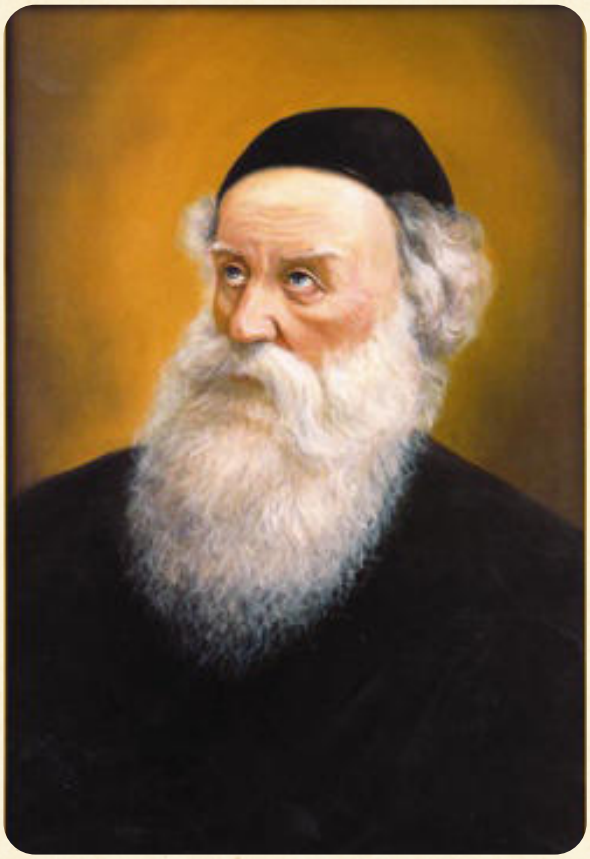
בספר התניא – הספר הראשון שכתב את חידושה של החסידות בצורה שיטתית ומסודרת, ונקרא גם "התורה שבכתב של החסידות" – בעצם, לוקח רבי שניאור זלמן ציטוטים מהיהדות, לאורכה, לרוחבה ולעמקה, ומסביר לנו אותם בצורה אחרת לגמרי מהצורה בה היינו קוראים אותם בפשט. השינוי בדרך התשובות נוצר מכך, שעם התקדמות המציאות השאלות שאותן שואלים האנשים הן אחרות, וממילא את התשובות יש להוציא מהתורה בדרך חדשה. בעצם, בעל התניא יצר 'מילון', בו הוא מפרש מחדש ו'מעדכן' מילים, מושגים או הנחות־יסוד ביהדות שנדרשו לכך (כמו שכר ועונש, פחד מאלוקים ועוד). חסידים דרשו כי הספר נקרא 'ליקוטי אמרים', כלומר שאינו מחדש דבר, ורק מפרש מחדש את דבריהם של הצדיקים לאורך כל הדורות. כמובן, זה לא נעצר בבעל התניא, מייסד חסידות חב"ד – מאז, כל צדיקי החסידות (ואפילו אדמו"רי חב"ד, ובמיוחד הרבי מליובאוויטש) 'מעדכנים' גם את התניא ומוסיפים חיות וחידוש ביהדות ובחסידות.

פותחים את כל הקלפים מחדש

אחת החצרות המיוחדות והמעניינות, ש'הקצינה' מאד את חידושי החסידות, היא חצר קוצק. היא התאפיינה בעיקר בדרישת אמת נוקבת, בוז וזלזול תהומי אל כל ציטוט או סיסמא ריקים מהזדהות פנימית, ובלעג לחיפוש אור או חום שאינו אמת מזוקקת. עוד נפרט על החצר הזו בעזרת ה', אבל בינתים נספר סיפור חסידי מיוחד, חריף ופרובוקטיבי, שנוגע לענייננו:

ר' לייבל'ה אייגר, נכדו של ר' עקיבא אייגר, למדן ותלמיד־חכם מופלג, נולד לבית 'מתנגדי' מובהק. הוא נישא לבת משפחה עשירה וחשובה מלובלין, וחותנו התנה בשעת השידוך סעיף מיוחד בכתובה: אסור באיסור גמור לחתן הדגול לבוא במגע כלשהו עם חסידים.

אל חצר קוצק הגיעה שמועה, כי נכדו של ר' עקיבא אייגר יושב בלובלין, והוא עילוי עצום ובעל נשמה גדולה. חסידי קוצק ראו לעצמם

רבי שניאור זלמן מליאדי,
האדמו"ר הראשון לבית חב"ד (תק"ה־תקע"ג).

שליחות – למשוך אותו אליהם. הם חשו כי מקומו האמתי הוא אתם. הם ניסו לפתוח עמו בשיחות בבית המדרש, אך ר' לייבל'ה דבק במצוות חמיו ונמנע מלענות.

עד שהגיעה ההזדמנות שאליה חיכו חסידי קוצק.

בליל יום הכיפורים, כמה שעות לאחר סיום התפלה, בא ר' אלעזר מביאליסטוק – מהחריפים והמעניינים שבחסידי קוצק – אל בית המדרש שבו למד ר' לייבל'ה. הוא פרס את מטפחתו האדומה בין דפי אחד הספרים, נשכב לו על ספסל ונרדם בנחירות רמות. זמן קצר אחר־כך נכנסו כמה חסידים, התיישבו בשולחן סמוך לאברך המסכן (שגם ככה כבר לא היה הכי־הכי רגוע אל מול התנהגותו של ר' אלעזר), שרו ניגון שמח, ושלפו בקבוק יי"ש. ר' אלעזר התעורר, ביקש כוס 'משקה', הרים אותה והתחיל לברך בנחת "שהכל".

ר' לייבל'ה הזדעזע. זהו, כלו כל הקיצים. להציל יהודי מאיסור כרת של אכילה ביום כיפור, זה דוחה הכל.

"השתגעת?! יום כיפור היום!" זינק ר' לייבל'ה וצעק.

– "ומה בכך?" השיב ר' אלעזר בשלווה, עדיין אוחז את הכוס בידיו.

– "התורה אסרה לאכול ביום הכפורים!"

– "נו, ואם התורה אסרה – מה בכך?"

– "התורה היא... היא דבריו של הקב"ה!"

ר' אלעזר לא נלחץ – "ומי הוא זה הקב"ה שאפחד מפניו?"

שתיקה.

ר' לייבל'ה, יהודי כשר ואמתי, התבונן בעצמו וגילה שהוא אמנם יודע את התורה כולה, אך העיקר חסר מן הספר – הוא אינו יודע מיהו הקב"ה ולמה לפחד מפניו. ה'וטו' שהטיל הוא על עצמו, או שהטילו עליו ועל חבריו מוריהם, מנע ממנו מחשבות על ה', על מיקומו שלו ביחס אליו ועל הסיבה בשלה יש לקיים את מצוותיו.

פתאום ר' לייבל'ה הרגיש רצון לדעת. כל־כולו השתוקק לדעת את ה' ולהתחיל לעבוד אותו בנפש חפצה, שה' יתחיל להיות גם אלוקיו ולא רק אלוקי אבותיו.

כעת, לאחר שנשבר הקרח ונשברה תדמיתו העצמית של ר' לייבל'ה, ר' אלעזר הרצין ופנה אליו:

"אם אתה רוצה לדעת באמת מי הוא הקב"ה – סע אתנו לקוצק. הלילה, ב'כל נדרי', הותרו הנדרים, וגם הסעיף המשונה בכתובה שלך – בטל ומבוטל".

ואכן, ר' לייבל'ה נסע לקוצק – ומשם לא חזר עוד לעולם הקודם. בהמשך, ר' לייבל'ה עצמו עמד בראש חצר חסידית קוצקאית והנהיג אותה שלשים וארבע שנים.

◄◇►

סיפור סיפור...

האם אוזן יהודית כשרה אמורה להצטמרר לשמע המלים 'מי הוא בכלל הקב"ה'?

כנראה שכן. בכל זאת, לכל קורא בטח קפצה

האסוציאציה לשאלתו של פרעה "מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ?! ... לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה'!". יתכן אפילו, שבדיבורים כאלו ישנו צל־צילו של איסור "ולא תתורו אחרי לבבכם"[ג]. ממילא, ביהדות נוצרה 'הטלת וטו' על 'שאלות מסוכנות', ואכן שאלות חשובות לא נשאלו (מלבד במסגרת של דרך החקירה, שנוצרה מאוחר – אולי מאוחר מדי... – ומלכתחילה לא התאימה לכל אחד).

נראה שבסוגיה של איסורים אלו, הנימה, הצורה שבה מדברים ובעיקר מטרת הדיבורים – הם עיקר העניין.

ר' אלעזר הקוצקאי לא התכוון לזלזל בה', אלא 'להפוך את השולחן' על עבודת ה' בתור "מצוות אנשים מלומדה", מתוך הרגל, ללא חיות. ההליכה עד הקצה כאן, היא מתוך תביעה לאמת פנימית, לחיבור בין המעשים ללב.

ממילא, כאן, השאלה "מי ה' אשר אשמע בקולו" אינה קריאת מרד אלא קריאת אהבה לה', שאנו רוצים־תובעים להכירו באמת ולא רק לשמוע עליו.

אז באמת, פתיחת כל הקלפים מחדש ובירור תמידי 'האם אני בכלל רוצה לעבוד את ה'?' הוא מסוכן, אבל בלעדיו – העבודה והמאמץ כולו מתרוקן מתוכנו, והופך חיצוני ונטול חיות.

מרוב גדרות ושמירה בחברה בה גדל ר' לייבל'ה, קצת נשכח על מה בכלל שומרים. התורה, מרוב קדושה ויראה, הפכה לספר חוקים מנותק; והקב"ה – לדמות רחוקה ושמיימית, שאין לנו שום הזדהות או קשר אתו.

אז נכון, החסידים באמת 'משחקים באש', ובאמת לוקחים את האדם עד הקצה ועלולים גם 'לשבור לו את הכלים', אבל הכל שווה כדי שיהודי יתחיל – והפעם באמת – לעבוד את ה', מעצמו, מבחירתו, ולא רק כי כך חונך.

ג. ב'ספר החינוך' (מצוה שפ"ז) הוא מתאר את איסור 'לא תתורו' כקרוב מאד לדיבורים והרהורים מסוג זה:

שֶׁלֹּא לָתוּר אַחַר מַחְשֶׁבֶת הַלֵּב וּרְאִיַּת הָעֵינַיִם – שֶׁלֹּא נָתוּר אַחַר מַחְשֶׁבֶת הַלֵּב וּרְאִיַּת הָעֵינַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טו לט) וְלֹא תָתֻרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. עִנְיַן לָאו זֶה שֶׁנִּמְנָענוּ שֶׁלֹּא נָיִחַד מַחְשָׁבוֹתֵינוּ לְחָשֹׁב בְּדַעוֹת שֶׁהֵם הֶפֶךְ הַדַּעַת שֶׁהַתּוֹרָה בְּנוּיָה עָלָיו, לְפִי שֶׁאָפְשָׁר לָבוֹא מִתּוֹךְ כָּךְ לְמִינוּת. אֲבָל אִם יַעֲלֶה עַל לִבּוֹ רוּחַ לְחָשֹׁב בְּאוֹתָן דֵּעוֹת הָרָעִים יְקַצֵּר מַחֲשַׁבְתּוֹ בָהֶם, וִישַׁנֶּה לַחְשֹׁב בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה הָאֱמִתִּיִּים וְהַטּוֹבִים.

אך מעניין לציין, שאיוב – שדיבר קשות מאד, אך לא הסכים לקלל את ה' – קיבל 'אישור' משמים לצורת דיבורו, ואת חבריו – שניסו להוכיח אותו ולהשתיק את טענותיו ודיבוריו הקשים, מדוע לצדיק רע ולרשע טוב – ה' הוכיח: "הֲרָה אַפִּי בָּךְ וּבִשְׁנֵי רֵעֶיךָ כִּי לֹא דִבַּרְתֶּם אֵלַי נְכוֹנָה כְּעַבְדִּי אִיּוֹב". הנכונוּת, האמת הפנימית שהניעה את איוב לדבר את דבריו, היא שגרמה לה' להתגלות אליו מתוך הסערה וליישב על לבו את הנהגתו. גם ירמיהו הנביא מתבטא בצורה דומה, טעונה אך מלאת כבוד (ירמיה יב, א): "צַדִּיק אַתָּה ה' כִּי אָרִיב אֵלֶיךָ, אַךְ מִשְׁפָּטִים אֲדַבֵּר אוֹתָךְ, מַדּוּעַ דֶּרֶךְ רְשָׁעִים צָלֵחָה שָׁלוּ כָּל בֹּגְדֵי בָגֶד"...

מה הסיפור בא ללמד אותנו?

ננסה לחשוב: למה חסידים לא מפחדים מהרהורי או דיבורי כפירה?

אולי צריך להסביר, שפחד מדיבורים אומר שאני חושב שיש משהו מאחוריהם. רואים את זה כל הזמן: על ילד שמגיב חריפות לטענה שהוא עשה משהו; על עיתונאי ש'סופר' יותר מדי את הטענות ההפוכות או על כל איש ציבור שנבהל מכל דיבור נגדו. מי שמפחד מהדיבורים חושב שאנשים עלולים לשמוע, שזה מעניין, שאנשים עלולים ללכת על זה במקום ללכת עליו.

מי שכאשר הוא שומע ספקות בשאלה אם יש אלוקים, הוא נבהל ונרתע –

זה אומר שהוא חושב שאפשר לחיות בלי להאמין בה'. הוא חושש שבן־שיחו יחליט שאין ה', זה הגיוני בעיניו.

מי שכאשר הוא שומע טענות כי אלוקים הוא רשע, הוא נבהל ונרתע –

זה אומר שהוא חושב שבאמת יש צד כזה. באמת אפשר לחוות את אלוקים כרע מוחלט, כזה שדופק את החיים שלי.

מי שמאמין בה' בשלמות, והוא חושב שה' הוא הכי טוב בעולם ובכל יהודי טמונה אמונה אמיתית בה' –

העיקר מבחינתו הוא שבן־שיחו לא יפסיק לחשוב על ה'. תחשוב עליו מה שאתה רוצה, מדגיש הקוצקער, העיקר שתחשוב עליו. אם תחשוב עליו – בסוף תגיע למסקנה שה' הוא טוב ואי אפשר לחיות בלעדיו.

אל תנטוש את זה.

תחשוב עליו.

זה, בניגוד לתאוות, מעניין באמת.

פשט רמז דרש סוד

או: מה חסר בלי החסידות

מה רשב"י הביא לעולם, לחיים שלנו? מה ההבדל התהומי בין הפשט־רמז־דרש לבין הסוד? מדוע חכמי הזוהר בוכים כל הזמן, ואיך בכלל אפשר לחיות בלי פנימיות התורה?

מה הביאו רשב"י, הקבלה והחסידות לעולם? מה רשב"י חידש לנו בחיי היהדות?

בתורה הקדושה יש ארבע מדרגות: פשט, רמז, דרש, סוד. אני כותב מחשבות, שלא ראיתי כתובות במפורש בשום מקום, אבל יכול להיות שיש בהן נקודת אמת שתחדש ותחיה קצת את מעשינו ועבודתנו.

כאשר אני אומר למישהו משהו, "בוא אתי לירושלים", יש בכך **פשט**: אני מבקש שהאדם יבוא אתי.

אחר כך, אם המישהו הוא חכם, הוא יכול גם להבין את מה ש**רמזתי** במלים הללו: אני בעצם רוצה שנאכל שווארמה ביחד. בשביל לחשוב על דברי ולהגיע למסקנה הזו, הוא צריך להאמין שאני לא טיפש, ואני חושב על מה שאני אומר ברצינות.

אם המישהו הוא מאד חכם, והוא מאמין שאומר המלים גם הוא מאד חכם, הוא יכול **לדרוש** את מה שאמרתי: למה הוא אמר 'בוא אתי לירושלים', ולא 'לאכול שווארמה'? כנראה הוא מתכוון שהם יעשו שם כל מיני דברים, ולא רק זה. בשביל לדרוש את דברי, מלבד האמונה בדייקנות דברי, השומע צריך גם להכיר את צורת־דבורי הרגילה וגם לדעת שיש לי בכך כללים מסוימים: הוא יודע שכאשר אני מדבר על ירושלים בדרך כלל אני אומר כך וכך, ואילו פה שיניתי, ולכן כנראה... וכו'.

כאמור, שלשת המדרגות הללו בתורה יכולות לנכוח בכל דיבור של מישהו, וכל מי ששומע דיבור ומאמין באומרו – יכול להבין את דבריו, את הרמז שבהם ואפילו לדרוש אותם בצורה חכמה, מתוך הבנת אופן־הדבור שלי והאמונה בדייקנות דברַי ואמינותם.

אך המדרגה הרביעית, **סוד**, היא שונה בתכלית. המדרגות הקודמות – הפשט, הרמז והדרוש – נכחו **במלים** שאמרתי באופן כל־שהוא, וגם שומע 'חיצוני', מהצד, יכול היה להבין

אותם. על אותו משקל, אם אני אומר משפט לחלל האויר, ללא יעד, יכולות לנכוח בו רק המדרגות פשט, רמז ודרוש.

הסוד הוא סוד שיש ביני לבינך, משהו שמבטא **קשר** הצפון במלים. הסוד הוא, בדוגמא דלעיל, שתכלית הכוונה בכל המשפט הוא שאני אוהב אותך מאד ורוצה להיות בחברתך. את הסוד, מה שמוצפן בפנים – איש לא יכול להבין מלבד מי שאליו ממוען הסוד הצפון במשפט.

[גם בשם הרבי רבי בונים מפשיסחא זיע"א אומרים משהו דומה, שאולי זו כוונתו, שסוד (כל סוד, לא דווקא ממד הסוד בתורה) הוא מה שאני יכול לומר בחדר מלא אדם אבל מי שיבין הם רק האומר ומי שאליו מיועד הסוד.]

רשב"י מגלה את סודות התורה, כלומר את ממד הקשר האוהב בינינו לבין ה', שישנו בתורה. ספר הזוהר נקרא 'מדרש יהי אור' – הדרושים של רשב"י בתורה מראים לנו משהו אחר מהמדרשים הרגילים; הם מראים לנו כיצד הקב"ה קורא לנו **בתורה**, ורובם ככולם עוסקים במציאת קשר־האהבה הסודי, מין תכתובת בכתב־סתרים הצפונה מאחורי מלות התורה (וראה בדברי הבעש"ט במסגרת).

ה"נפלאות" שאותן הוא מגלה, אהבת ה' אלינו, הן לא דבר שונה ונפרד מהחלקים הנגלים שבתורה, אלא מגלות את התגלות אהבת ה' במילות התורה עצמה. מדוע זה כל כך חשוב? מה רע בלגלות את אהבת ה'

בפני עצמה, מדוע צריך לראות את הנפלאות דווקא בתוך מילות תורה הנגלית?

לפני שנענה, נשאל עוד שאלה –

כל חייו, רשב"י גילה את הסודות הללו לקהל מצומצם ביותר, שגם הוא – לא בקלות עמד בטלטלת הסודות שחשף בפניהם. מה כל כך מטלטל בסודות הללו? מה גרם לשומעים לסערת־הנפש, מדוע התנאים השומעים את דברי רשב"י בוכים כל כך הרבה במהלך הספר?

נסביר באמצעות משל:

אם הגביר המתארח במלון ביקש ממני, המלצר, ללא הרף, סעודה שלמה 'תעביר לי את המלח', 'אפשר כפית?', 'תביא לי בבקשה עוד פרוסה' וכו' – הקשר לבש ממד מאד פשוט ועניני, מבחינתי, שבו אני מציית למצווה מכיוון שאני מכיר בכך שדבריו חשובים, גם בלי להבינם. ככל שהקשר הזה יתפוס חלק נרחב יותר מחיי, עד כדי שיתפוס אותם כולם – הפשיטות והשטחיות המדומה שלו תעיק עלי יותר ויותר.

כאשר יבוא מישהו, נאמר שהוא יועצו האישי ואיש־סודו של הגביר, וילחש על אזני, 'אתה יודע מדוע הוא פונה אליך כל כך הרבה ומבקש ממך כל כך הרבה דברים?' 'לא', אענה, 'איני יודע, אבל ככה זה. אני יודע שמה שהוא ביקש ממני חשוב, כנראה, כי אני סומך עליו ויודע שהוא חכם, צודק ועשיר'...

ואז, יאמר לי החכם, איש סודו של העשיר, 'הגביר אוהב אותך, מאד, והוא משתוקק

לקשר אתך. זוהי מטרת הפניה אליך ללא־הרף, לכן הוא רוצה רק אותך'.

כל חיי הקודמים, כל הבנתי את רמזיו וצורת־דבורו של העשיר, מתבטלים לטובת מה שנתגלה לי כעת. כאשר הבאתי לגביר את המלח, לא מלח הבאתי לו.

גם עצמת הקשר המיוחדת כאשר הוא **רמז** שאעשה משהו מסוים ונענית, ואפילו כאשר הוא הסיר את מבטו מצלחת המרק ואני מיד **דרשתי** זאת, הבנתי מה חסר ורצתי להביא – מתגמדת כעת לאַיִן. כעת, מסתבר, לא רק הבנתי את מה שהוא אומר כי אני מכיר את חכמתו ומבין 'הוא לא סילק את מבטו סתם, אלא הוא רוצה משהו'.

כעת, אני מבין, בכל מה שאמר, הגביר גם הצפין סודות אותם לא היה יכול איש לשמוע. רק עבורי, אהובו של הגביר, הוחדרו מילותיו נופת־צופים, אהבה שאינה יודעת גבולות. ולא ידעתי את זה, לא הרגשתי את הממד הזה בדבריו. הרגשתי חכם, יכולתי לדרוש דרושים מהיכרותי העמוקה־שטחית עם תורתו ודבריו, ואף מילאתי אחר פקודותיו באופן מלא, אך רק כעת גליתי את הכוונה האמיתית.

זה, בהחלט גורם לבכות.

לא יאומן, לחשוב שאפשר לחיות חיים שלמים עם התורה, להחזיק מעצמנו תלמידי חכמים ובקיאים בתורה, אך לפספס את העיקר. גם מי שיכיר היטב את הפשט, הרמז והדרש – "גופא דאורייתא" – לא עלה על העיקר האמיתי. ולגלות את הפספוס הזה – בהחלט מפתיע, בהחלט מרגש, בהחלט מזמין להתחיל את החיים מחדש, לגשת לתורה שוב, והפעם עם לב, אל "נשמתא דאורייתא".

אך יש נחמה:

ככל שהסוד יותר סודי, פחות גלוי, יותר ניכר בו **עומק** האהבה מהצד המדבר, עומק הקשר אותו הוא בונה – כזה שגם אם הוא יצפין בו עומק ועוד עומק, עדיין נוכל 'להתפרנס' ממנו. את כל מה שה' הצפין, הוא תכנן שנגלה.

אין יותר סודות בעולם כלל!

אִלְמָלֵי הֲווּ יַדְעֵי בְּנֵי נָשָׁא רְחִימוּתָא דְּרָחִים קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, הֲווּ שָׁאֲגִין כְּכְפִירַיָּא לְמִרְדָּף בַּתְרֵיהּ! [תרגום: אִלְמָלֵי הָיוּ בְּנֵי אָדָם יוֹדְעִים הָאַהֲבָה שֶׁאוֹהֵב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, הָיוּ שׁוֹאֲגִים כִּכְפִירִים לִרְדֹּף אַחֲרָיו]. [זהר ח"ב ה, ב]

דבר גדול ודבר קטן

בַּגְּמָרָא (סוכה כח, א): 'דָּבָר גָּדוֹל וְדָבָר קָטָן, דָּבָר גָּדוֹל מַעֲשֶׂה מֶרְכָּבָה דָּבָר קָטָן הֲוָיוֹת דְּאַבָּיֵי וְרָבָא'. וְקָשֶׁה שֶׁיִּקְרְאוּ ח"ו לַהֲוָיוֹת דְּאַבָּיֵי וְרָבָא דָּבָר קָטָן, כִּי הֵיא עִקַּר תּוֹרָתֵנוּ הַנֶּאֱמָר בְּסִינַי! אֶלָּא הָכִי פֵּרוּשׁוֹ: בֶּאֱמֶת, הֵן תּוֹרָה נִגְלוֹת הֵן הַנִּסְתָּרוֹת הַכֹּל סוּג אֶחָד, כִּי הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר כַּוָּנַת הָאָדָם – אִם כַּוָּנָתוֹ לֵידַע עִנְיָנָהּ לְבַד, אֵינוֹ זוֹכֶה לְשׁוּם דָּבָר שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר 'וְכָל חַסְדּוֹ כְּציץ הַשָּׂדֶה'; אֲבָל אִם כַּוָּנָתוֹ שֶׁחוֹשֵׁק לִדְבֵקוּת ה' יִתְבָּרַךְ לִהְיוֹת מֶרְכָּבָה לוֹ וְאֵין לָזֶה דֶּרֶךְ כִּי־אִם עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, הֵן עַל־יְדֵי תּוֹרָה נִגְלוֹת הֵן עַל־יְדֵי תּוֹרָה נִסְתָּרוֹת, יִזְכֶּה לִהְיוֹת מֶרְכָּבָה לוֹ יִתְבָּרַךְ. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ 'דָּבָר קָטָן הַנָּיוֹת אַבָּיֵי וְרָבָא', רוֹצֶה לוֹמַר – מִי שֶׁלּוֹמֵד לְחַדּוּד לְתַעֲנוּג וְצֹרֶךְ עַצְמוֹ הוּא דָּבָר קָטָן, פֵּרוּשׁ שֶׁעוֹבֵד ה' יִתְבָּרַךְ בְּדָבָר קָטָן וּכְאַיִן הוּא שֶׁהֲרֵי הוּא רַק כְּמוֹ שֶׁחוֹשֵׁק לִדְבַר חָכְמָה אַחֶרֶת אֲבָל מִי שֶׁחוֹשֵׁק לִהְיוֹת מֶרְכָּבָה לוֹ יִתְבָּרַךְ עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה הוּא דָּבָר גָּדוֹל וְזֶהוּ דָּבָר גָּדוֹל מַעֲשֶׂה מֶרְכָּבָה, רוֹצֶה לוֹמַר לַעֲשׂוֹת עַצְמוֹ מֶרְכָּבָה לה' יִתְבָּרַךְ עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה:

['כתר שם טוב' מהבעש"ט, חלק א, תורה קמ"ב]

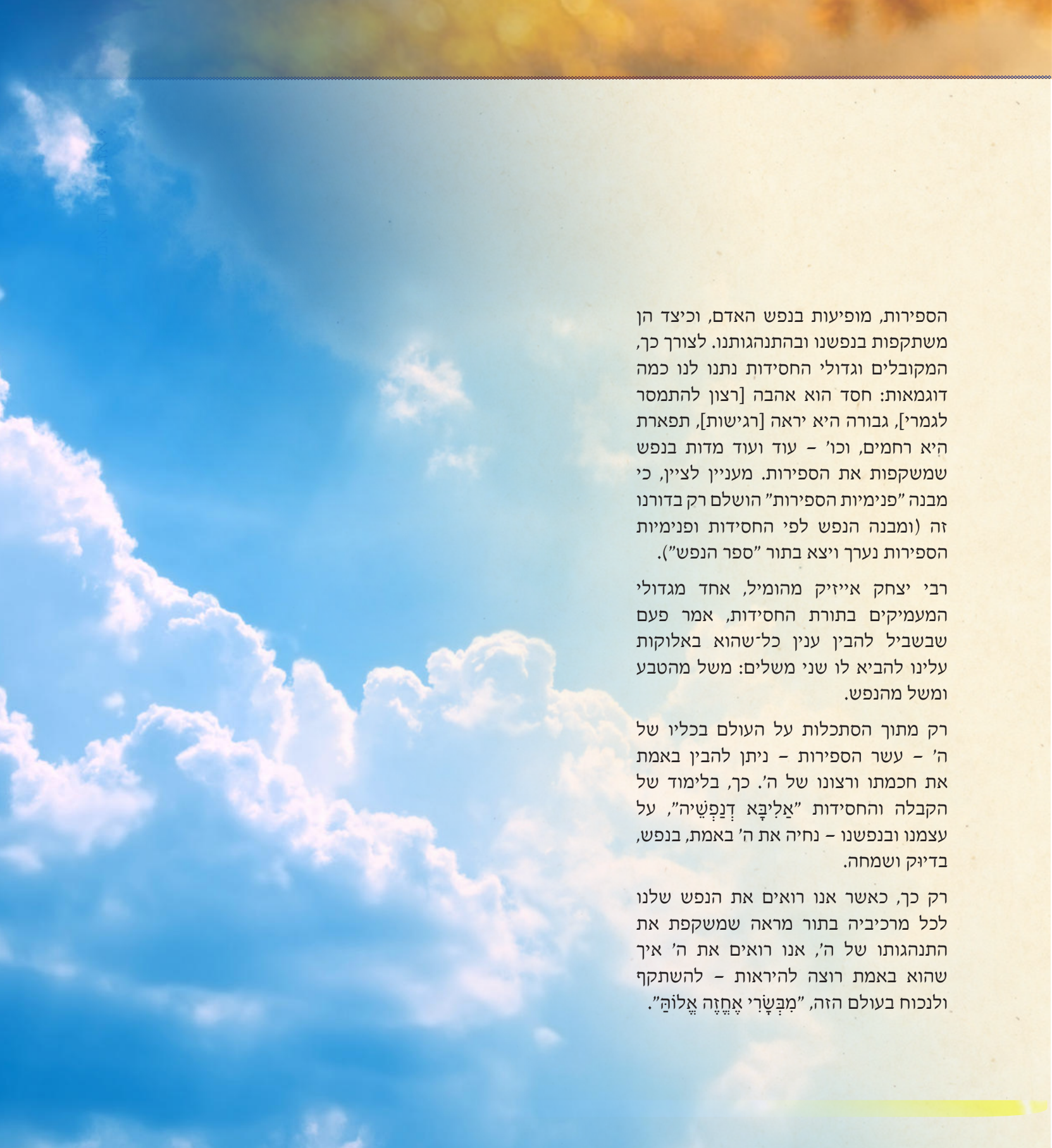
מדוע עובדי ה' הם תמיד קצת מקובלים? איך נוגעות לחיים שלנו המדרגות הרבות בקבלה? מה מפספסים גם אם יודעים בעל־פה את שמות כל הספירות? איפה ה' הכי־הכי נמצא?

על הקשר בין תורת הקבלה ועשר הספירות לקשר רגשי לה' והנכחה שלו בעולם

כל יהודי שה' מעניין אותו, שרוצה להרגיש שהוא לא מתפלל ושומר תורה ומצוות סתם ומנסה לשים לב לנוכחות של ה' בתוך חייו – נתקל מתישהו בקשר המובהק ביהדות בין עבודת ה' וקשר אמיתי וחי אליו לבין ספר הזוהר, לדוגמא, או לתורת הקבלה העמקנית בכלל. אם התעניינתם קצת יותר, בטח שמתם לב במה עוסקת תורת הקבלה: השתלשלות, עולמות, ספירות, מדרגות והיחס בין כל אלה. באמצעות עשר הספירות ה' בורא, מהווה ומנהיג את העולם, וכל התנהגות בעולם נובעת מאחת מעשר הספירות. באמצעות שימת־לב ושיוך של כל התנהגות לאחת מהספירות, נקבל מבט אמיתי, מדויק ואלוקי על העולם.

אם נשים לב שכאשר מישהו 'מבריק' רעיון זה שייך לספירת ה**חכמה**; כאשר הוא מנסה לפרוט אותו לפרטים ולסדר את מה שהבריק לו זו ההתנהגות ששייכת לספירת ה**בינה**, ההמשך של החכמה; וכאשר הוא מנסה זאת במעשה הוא הנחיל את ההברקה גם לספירת ה**דעת** שלו – נוכל לחלק כל לימוד או הבנה בעולם, כל מה ששייך לחלק ה'מוחין' (שלשת החלקים שפורטו קודם), בצורה מדויקת מאד, וכך לחיות את העולם באלוקות.

טוב, הבנתי – תשאל – אבל מה הקשר לעבודת ה'?.. אה, נכון. נסדר את זה ככה: הלימוד של כל המדרגות ב'סדר ההשתלשלות' (כך מכונה בקבלה ובחסידות 'עץ הספירות', הסדר בו ה' יורד לעולם ומספירה לספירה הוא מתגלה ברבדים גשמיים יותר ויותר של המציאות), נועד, כמובן, רק עבור מטרה אחת: כדי שהבנה מחודשת ואלוקית של נבכי ומרכיבי הנפש תשפר, תחיה ותדייק את עבודת ה' של הלומד והמתבונן. בשביל זה, צריך להבין – בתור התחלה – איך מרכז כל תורת הקבלה, עשר

הספירות, מופיעות בנפש האדם, וכיצד הן משתקפות בנפשנו ובהתנהגותנו. לצורך כך, המקובלים וגדולי החסידות נתנו לנו כמה דוגמאות: חסד הוא אהבה [רצון להתמסר לגמרי], גבורה היא יראה [רגישות], תפארת היא רחמים, וכו' – עוד ועוד מדות בנפש שמשקפות את הספירות. מעניין לציין, כי מבנה "פנימיות הספירות" הושלם רק בדורנו זה (ומבנה הנפש לפי החסידות ופנימיות הספירות נערך ויצא בתור "ספר הנפש").

רבי יצחק אייזיק מהומיל, אחד מגדולי המעמיקים בתורת החסידות, אמר פעם שבשביל להבין ענין כל־שהוא באלוקות עלינו להביא לו שני משלים: משל מהטבע ומשל מהנפש.

רק מתוך הסתכלות על העולם בכליו של ה' – עשר הספירות – ניתן להבין באמת את חכמתו ורצונו של ה'. כך, בלימוד של הקבלה והחסידות "אַלִּיבָּא דְנַפְשֵׁיה", על עצמנו ובנפשנו – נחיה את ה' באמת, בנפש, בדיוק ושמחה.

רק כך, כאשר אנו רואים את הנפש שלנו לכל מרכיביה בתור מראה שמשקפת את התנהגותו של ה', אנו רואים את ה' איך שהוא באמת רוצה להיראות – להשתקף ולנכוח בעולם הזה, "מִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלוֹהַּ".

ארבעת
חידושי
החסידות

לפני בראשית היה רק אור אין סוף פשוט. כדי לברוא את העולם צמצם הקדוש ברוך הוא את אורו ויצר חלל פנוי. אך הצמצום אינו כפשוטו: האור האלוקי עדיין פה, גם אם בהיעלם. מרעיון זה נובעים ארבעת חידושי החסידות.

התורה נפתחת, כך נדמה, בתיאור בריאת המציאות כולה: "בראשית ברא א־להים את השמים ואת הארץ". אך איש הסוד מבקש לחפור ולגלות מה התרחש עוד **לפני** הבריאה כביכול, בתוככי האלוקות עצמה – את הראשית שמאחורי בראשית. אפשר לומר שהתורה עצמה מזמינה אותו לחקירה זו בכך שהיא נפתחת באות **ב** דווקא, המבטאת **שניות**, ולא – כמתבקש לכאורה בספר שבא לבשר לעולם על "ה' אחד" – באות **א**, המבטאת **אחדות**. מבחינה זו, התורה היא כמו סיפור שפתיחתו הושמטה, ספר הנפתח בפרק ב'. היום יש אופנה בעולם להוציא ספרים ולהפיק סרטים המתארים מה התרחש **לפני** ספר או סרט מפורסמים; באותה רוח מזמין אותנו ספר בראשית לשחזר את 'הפרק הראשון האבוד' שכביכול קדם לו (המִלה **אל"ף** בנויה מאותיות המלה **פלא**, שמשמעותה סתר, כמו לרמוז שפרק א' **נפלא** מאחורי פרק ב', וכמו במשחק מחבואים מצפה בסתר לבו לגילויו).

מי שהרים את הכפפה והשלים את הפרק הראשון האבוד של התורה היה גדול המקובלים בעת החדשה – רבי יצחק לוריא אשכנזי, הידוע יותר בכינויו האר"י הקדוש או האריז"ל, שחי בצפת במאה ה־16. ה־**א** המסתתרת מאחורי ה־**ב** של בראשית, הסביר האר"י, רומזת לאחדות הצרופה של הקדוש־ברוך־הוא 'טרם' היות העולם. בלשונו, לפני בריאת העולם היתה כל ההוויה "אור אין־סוף פשוט" – אלוקות צרופה[ד].

והנה, מציאות זו היתה מושלמת לגמרי, אך זו בדיוק הבעיה: היא היתה מושלמת **מדי**. חסרונה היה, שלא היה לה חיסרון – כלומר, לא היה לה מקום לזולת שישלים אותה. על מנת להיות מושלם באמת היה על ה' לחסר עצמו, לפנות מקום למשהו זולתו, לתת לו עצמאות ולנסות ליצור איתו קשר. כאן מתרחש המעבר מאחדות לשניות: באמצע האור האין־סופי בורא ה' מרחב פנוי של חושך – חלל של חול בלב גודש הקודש. הוא כביכול מפנה אורו

❖ מתוך ספר 'עולמות' – הרב יצחק גינזבורג, בעריכת ניר מנוסי.

ד. עץ חיים, שער א, ענף ב.

לצדדים כדי לתת לבריאה מקום להתקיים, להתפתח ולהפוך לזולתו ולזוגתו. רק אז מתרחש ה"יהי אור" המוכר: ה' בוחר חוט אחד מאורו האין־סופי ומוריד אותו לתוך החלל הפנוי – בורא באמצעותו את העולם ומתגלה אליו.

ה' הוא הכל והכל הוא ה'

עד כאן חידוש האר"י. לחידוש זה הוסיף הבעש"ט חידוש נוסף. את מעשה הצמצום, הוא הסביר, אין להבין כפשוטו, כאילו ה' באמת סילק אורו מהעולם ורק משגיח עליו מלמעלה. ה' הוא עדיין ההוויה כולה, אור אין־סוף פשוט כפי שתמיד היה, והעולם הנברא הוא חלק ממנו. את מימרת חז"ל, "אני הוא עד שלא נברא העולם ואני הוא משנברא העולם"[ה], הסביר הבעש"ט כאומר ש"אני", ה', הנו אותו אני כעת שנברא העולם כפי שהייתי טרם נברא העולם – אין שום שינוי.

מכך משתמע, שמה שתיאר האר"י כפינוי האור לצדדים אינו הסתלקות אלא **הסתתרות**: היעלמות האור מעיני הנבראים. מתן תחושת הנבדלות והעצמאות לנבראים הסתיר מעיניהם את העובדה שההוויה היא כולה אור אלוקי. לאמונה היהודית הבסיסית שה' בורא את הכל ומשגיח על הכל, הוסיף הבעש"ט ממד חדש: ה' **הוא בעצמו** הכל, והכל זה ה'.

בדרך אגב, חידוש זה גם מגדיר מחדש את שחקרה הקבלה לגבי מה היה טרם הבריאה: כל מה שקדם לבריאה, משתמע, נוכח באופן 'פעיל' בתוך מעשה בראשית עצמו. באופן עקרוני, חיטוט בסודות של מה שקדם לבריאה הנו אסור: "כל המסתכל בארבעה דברים ראוי לו כאילו לא בא לעולם – מה למעלה, מה למטה, מה לפנים, ומה לאחור"[ו]; אך אם אין־סופיותו של ה' אינה רק נחלת העָבָר והמֵעֵבֶר, אלא נוכחת כאן ועכשיו, העיסוק בה אינו הצצה אסורה ב"מה לפנים" אלא התעמקות במציאות ההווה[ז].

ארבעת חידושי החסידות

מהגישה ולפיה הצמצום אינו כפשוטו נגזרת חוויה קיומית שונה בתכלית מזו שקדמה לה. ספציפית, היא באה לידי ביטוי בארבעה מישורים, שבכל אחד מהם חולל הבעש"ט מהפכה.

ה. למשל: תנא דבי אליהו כו.

ו. משנה חגיגה ב, א.

ז. המשל בחסידות לכך הוא שה־א שקדמה לבראשית גנוזה כביכול בתוך ה־ב, וזאת בדמות נקודת הדגש שבה: בראשית.

א. אהבה שאינה תלויה בדבר

התורה מצווה עלינו "ואהבת לרעך כמוך"[ח], שפירושו בהלכה הוא שיש לאהוב את כל היהודים – שהם רֵעינו־שותפינו לברית עם ה' – כפי שאנו אוהבים את עצמנו[ט]. אך הנה, לפני הבעש"ט היה מקובל לפרש את מצוות אהבת ישראל כ**מותנית בהתנהגות** היהודי האחר: יהודי שחטא ולא עשה תשובה אין לאהוב אותו, ויש שאמרו שאף מצווה לשנוא אותו, שכן הוא חוטא[י]. היתה צריכה להיות סיבה לאהוב יהודי, או לפחות היה הכרח לבדוק שאין סיבה שלא לאהוב אותו, בשל חטאיו או דעותיו הקלוקלות. כמובן, עין הבוחנת ומחפשת מגרעות וחטאים גם מוצאת אותם, והתוצאה של הליכה בדרך זו היא שרגש האהבה מוענק רק למי שקרוב אלינו ודומה לנו ממילא.

תפיסת מגרעותיו של אדם כמשהו מוצק המעיד על פגם מהותי ומוחלט בו הנה נגזרת של תפיסת הצמצום כפשוטו: כפי שתפיסת הצמצום כפשוטו רואה את החושך שבמציאות כמוחלט, כך גם גישה זו רואה את החושך שבאדם – כלומר את התכונות השליליות שלו – כמשהו מוחלט. לעומת גישה זו, בהתבססו על התפיסה שלפיה הצמצום אינו כפשוטו, הורה הבעש"ט להסתכל מבעד לחושך הטעות והרוע ולחזות בנשמה המאירה מבפנים, טהורה כביום היבראה. על כן הוא חידש כי מצוות אהבת ישראל חלה כלפי כל יהודי ללא כל תנאי, בלי קשר למעשיו, לדעותיו ולקשר האישי אליו[יא].

בהמשך לכך, הבעש"ט אף חידש שנוסף לאהבת ישראל יש לאהוב את כל הנבראים – החל מכל שאר בני האדם, המשך בבעלי חיים וכלה בטבע כולו – מתוך תודעה שעצם העובדה שה' ברא אותם מעידה על כך שהוא אוהב אותם, ואם כן גם עלינו לאהוב אותם[יב].

ב. שמחה בעבודת ה'

התפיסה ולפיה ה' נוכח בַּכל יכולה להמתיק הרבה מהמרירות ומהעצבות הנלוות לעתים קרובות למי שעובד את ה' אך ורק מתוך תחושה של יראת שמים. החוֹוה כי "עזב ה' את הארץ"[יג] וכי אין הוא נמצא עמו במגרעותיו ובנפילותיו, נוטה לשפוט את עצמו, וכן את

ח. ויקרא יט, יח.

ט. רמב"ם, משנה תורה, הלכות דעות ו, ג.

י. בבלי פסחים קיג, ע"ב; שולחן ערוך חושן משפט, רע"ב, יא.

יא. ביטוי לגישה זו בחסידות ראו למשל: ספר התניא, פרק ל"ב.

יב. המייחד את אהבת ישראל, לאור זאת, הוא הציווי לאהוב אותם "כמוך", כאילו הם חלק ממך ממש. מקובל היום להציג את אהבת ה"אחר" הרחוק כנעלה מכל; אך האמת היא, שלאהוב אדם זר שאיננו חייבים לו דבר זו משימה קלה יחסית. הקושי הגדול הוא לאהוב את האחר שבקרבנו – מי שהוא חלק מעמנו ומבשרנו אך בכל זאת שונה מאיתנו.

יג. יחזקאל ח, יב; ט, ט.

אהבה שאינה תלויה בדבר

שמחה בעבודת ה'

סביבתו, במרירות ובחומרה. לעומת זאת, כאשר מזהים כי כל הנפילות והחסרונות הם חלק מהתוכנית האלוקית, "ירידה לצורך עלייה" המסייעת בהתקרבות אל ה', מומתקת המרירות, וחוויית ההקפדה הופכת לחוויית שמחה.

החדרת השמחה החסידית לעבודת ה', חשוב להסביר, אינה באה על חשבון יראת השמים אלא מוסיפה עליה. לפי ספר הזוהר, המצב המאוזן ביותר בנפש הוא מצב שבו "בכיה תקועה בלב מצד אחד, וחדווה תקועה בלב מצד שני"[יד]. הלב השלם הוא גם שלם וגם שבור, בו־זמנית גם שמח בנוכחות ה' וגם מבכה על כך שנוכחותו אינה גלויה ומאירה יותר. עם כל זאת, לפי החסידות השמחה היא שצריכה להיות הרגש העיקרי המפעם בתוככי הלב.

הציווי "עבדו את ה' בשמחה" מופיע כמובן כבר בתנ"ך[טו], אולם לעתים נוצר פער גדול בין קביעתו העקרונית של משהו לבין יישומו בפועל, וכך קרה בעניין זה בדורות הראשונים. כך, מה שהתורה הורתה כבר בימי קדם, נעשה לאפשרות ממשית עם בוא החסידות.

ג. דבקות

הסתכלות ולפיה ה' נוכח בכל, פירושה שניתן להתקרב אליו הרבה יותר מכפי שהיינו חושבים. הבעש"ט הציב במרכז חיי המאמין את ערך ה**דבקות** – יצירת חיבור נפשי עמוק עם ה'. עבודת ה' שאינה חודרת לפנימיות הלב, הוא לימד, היא בסופו של דבר חלולה ועקרה. בלימוד התורה, בתפילה ובקיום המצוות, על האדם לשאוף ליצירת מגע אישי עם מי שנתן אותן. מדוע, שאל הבעש"ט, אנו מברכים על כל מצווה פרטית בלשון "אשר קדשנו ב**מצוותיו**" בלשון רבים? כי כל מצווה היא בעצם שתי מצוות – הפעולה החיצונית ונקודת החיבור הפנימית[טז].

אחד הרעיונות המרכזיים בקבלה אומר, שאם הולכים עד הסוף עם האמונה שה' הנו אין־סופי ובלתי־מוגבל, נגזר מכך, במין "הפוך על הפוך", שניתן לתופסו **גם** כאלוקים **אישי** – כזולת המאזין לנו, מתעניין בפרטי חיינו וחפץ בקשר עמנו. לטעון שה' הנו אך ורק ישות נשגבת ובלתי־נגישה פירושו להגבילו לתחום המופשט – והדבר סותר את היותו בלתי־מוגבל בכל מובן שהוא[יז]. הקבלה כולה

יד. זוהר חלק ג, דף עה עמ' א.
טו. תהלים ק, ב.
טז. כתר שם טוב, חלק א, ט.
יז. בלשון המקובל רבי מאיר בן גבאי: "אין סוף הוא שלמות בלי חסרון. אם תאמר שיש לו כ"ח בלי־גבול

נשענת על התובנה הזו, אולם הבעש"ט לקח אותה צעד אחד הלאה: ה' אינו רק משגיח ממעל לעולם אלא גם שורה בתוך העולם, ונתונה לנו היכולת להתחבר עמו כאן.

יתרה מכך, נושא הדבקות קשור בשאלת נוכחותו של ה' **בתוכנו־אנו**. משל הצמצום של האר"י יכול לשמש גם לתיאור נפשנו: שורש נשמתנו אלוקי, אך בפועל ה' מאיר רק ברבדים הגבוהים והמקיפים שלה, בעוד הרבדים הנמוכים יותר הם תמיד "חילוניים". יישום במישור הנפש של גישת הבעש"ט, ולפיה הצמצום אינו כפשוטו, פירושו שניתן לגלות את אור האלוקות גם ברבדים הארציים של נפשנו.

ד. בכל דרכיך דעהו

אם הקדוש־ברוך־הוא נמצא בכל מקום, פירוש הדבר הוא שכל דבר במציאות יכול לשמש אותנו בעבודתו. לפני החסידות, החלוקה לקודש ולחול היתה דיכוטומית: ה' נוכח בתורה, במצוות, בבית המדרש ובבית הכנסת, אבל לא מחוצה להם. עבודת ה', לפיכך, כללה פרישות מרבית מהחול והתמקדות בקודש. הבעש"ט לימד את חסידיו שה**חול** אינו באמת **חלול**, אלא אלוקות **מחלחלת** בו וניתן לגלותה בכל מקום – גם בטבע, בגוף, בנבכי הנפש, במדע ובאמנות. בלשון החסידות, לכל דבר חולין ניתן לעשות **תיקון**, שפירושו להעלותו אל תחום הקדושה.

הבעש"ט לימדנו גם לחפש את הקדושה בחריגות ממסלול החיים המתוקן: מחלה, משבר כלכלי, תאונת כרכרה שבעקבותיה צריך ללון במקום זר – בכל מקרה שכזה מסתתר "ניצוץ" של קדושה שעלינו לאתרו, לפדותו ולהעלותו. אנחנו בהחלט זקוקים לתורה כדי לעשות זאת, שכן היא המספקת לנו את מקרא המפה שבאמצעותו ניתן להבחין בין הניצוץ לקליפה, אולם האלוקות אינה שורה אך ורק בה.

תפיסה זו של הבעש"ט היא למעשה פירוש חדש למימרה החז"לית "קדש עצמך במותר לך"[יח]. עד הבעש"ט הובנה המימרה אך ורק כהוראה להמעיט אפילו בדברים המותרים, להוסיף סייגים וחומרות כדי שלא ינוצלו לסיאוב הנפש (עוגות כשרות למשל הן מותרות, אך אכילה מופרזת מהן היא שלילית ולכן יש להימנע ממנה). הבעש"ט כמובן קיבל עיקרון זה, אך הוסיף כי קידוש עצמנו במותר לנו אין פירושו רק הפחתה מהמותר למען הקדושה, אלא גם **קידוש עצמנו באמצעות המותר**: את כל ענייני

[כלומר כוח להיות מופשט ונשגב] ואין לו כח בגבול [כלומר כוח להיות גם בעל קווי אופי פרטיים], אתה מחסר שלמותו."

יח. בבלי יבמות כ, ע"א.

החול המותרים שאירע שעלינו להתמודד איתם, עלינו לנהל בחיפוש אחר הקדושה המסתתרת בהם, שבכוחה להעלות ולקדש אותנו[יט].

הצגנו ארבע נקודות אלו כ"חידושים" של החסידות, אך למעשה יש להן שני פנים: מצד אחד הם בהחלט חדשים, דברים שמעולם עד אז לא הושמעו באופן זה בתולדות היהדות; מצד שני יש בהם ממד של "חידוש הנושנות", של שחזור דברים פשוטים ומובנים מאליהם שתמיד היו קיימים בה, והגלות קברה והשכיחה מלב. מבחינה זו, כל שהבעש"ט עשה הוא רק לנער מעליהם את האבק ולהציבם מחדש במרכז החיים היהודיים.

יט. ארבעת חידושי החסידות מקבילים לארבע אותיות שם הויה, כדלקמן:

י	אהבת ישראל
ה	שמחה בעבודת ה'
ו	דבקות
ה	בכל דרכיך דעהו

החסידות וארץ ישראל

בדורנו, במהלך מאבק ההתקשרות לארץ ישראל, עולה שוב ושוב השאלה מה המקום של החסידות בקשר המיוחד הזה, כיצד ומה החסידות מוסיפה לנו בעיקר־העיקרים של דורנו, חזרת עם ישראל לארצו – הן במובן העמוק, של העלאת ויחוד הגשמיות, מציאת הקב"ה והשכנתו בגוף היהודי ובגוף הארץ, "דירה בתחתונים"; והן במובן הפשוט, של ההתקדמות הברורה לגאולה הניכרת בחזרת העם לארצו.

זהו, יותר אי אפשר להכחיש: דורנו הוא דור הגאולה. האירועים שבהם שרוי עם־ישראל בתשעים השנים האחרונות (ובפרט ממש בשלש השנים האחרונות) הם פעמי משיח, והגאולה האמתית והשלמה כבר ממש בפתח. רוב מניין ובניין של עם ישראל שרוי בארצנו הקדושה, והמעבר המרגש של עם ישראל אליה – כמעט ואין חולק – הינו ביטוי לקשר המיוחד והעצמי של עם ישראל לארצו, שהתגבר מאד במאה האחרונה. העליה והקשר העז של עמנו לארצנו זהו פרי טוב וקדוש. אמנם, הוא היה ועודנו מוקף בקליפות הקודמות לגילוי הפרי – ולפעמים אף מונעות ממנות להתפתח – אבל הפרי, פרי! וכעת ממש, כל בר־דעת מרגיש את הגאולה דופקת לנו בדלת – לפעמים בעדינות, ולפעמים בפטיש חמש קילו...

ואכן, רבים וטובים מעם־ישראל כיום עוסקים בעיקר בקשר, באחיזה ובאהבה לארץ ישראל בתור הכנה וקידום לגאולה השלמה.

קדושת ארץ ישראל – גילוי תורת החסידות

בחסידות מבארים בלי סוף, כי ארץ ישראל – המוקבלת לספירת המלכות, הספירה האחרונה בה יורד ה' מטה־מטה אל העולם ומתגלה בו באופן מלא, "מְלֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כְּלִי תִּפְאַרְתֶּךָ וְהִנָּשֵׂא עַל כָּל הָאָרֶץ בִּיקָרֶךָ" – היא המקום בו מתבטאת תכלית בריאת העולם, הגאולה השלמה, "דירה בתחתונים", גילוי ה' בארץ התחתונה[א]. ארץ ישראל באה

א. במדרש נאמר, כי החל מבריאת העולם היתה גזרה ש"עליונים לא ירדו לתחתונים, ותחתונים לא יעלו לעליונים". כלומר, ה' אינו גלוי בארץ וגם לגשמיות אין מקום באלוקות השמיימית. אך כאשר ניתנה תורה, ביטל ה' את הגזירה והכריז

יחד עם מלכות ישראל (שני אלו יחד מהווים את "עיקר האמונה של פנימיות התורה" התשיעי, שכנגד המלכות, כמו שנסביר בפרק הבא בע"ה), ומלכות ישראל – היא הגאולה השלמה. לכן, הקשר הבוער לארץ ישראל הוא בעצם גם אחיזתנו בכל הכח במלכות ישראל, עד שבעזרת ה' "יעמוד מלך מבית דוד... וילחם מלחמות ה'... ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל – הרי זה משיח בוודאי" (רמב"ם הלכות מלכים י"א, ד').

איפה החסידות בקשר הזה? ומה היחס לענייני ארץ ישראל – קדושת הארץ והעליה אליה?

היו עמנו.

מתחילתה של תורת החסידות, היא עוררה גם את המושג ארץ ישראל לתחיה – הן במשמעותו הרוחנית, כמו שהסברנו, והן במשמעותו הגשמית – ושוב הוא לא נראה זר ומרוחק כל כך עבור החסידים בפרט והיהודים בכלל[ב]. מעבר לכך, המגמה

הכרזה גאולית וחשובה: מעתה, "עליונים ירדו לתחתונים ותחתונים יעלו לעליונים" – ה' יורד להתגלות בעולם הזה באמצעות התורה הקדושה אותה נותן ה' לישראל ("וַיֵּרֶד הוי' עַל הַר סִינַי"), וגם לתחתונים ישנה 'נגיעה' בשמים, באמצעות המצוות – אותן, כביכול, נותנים ישראל לה' ("וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים").

ב. מעניין להביא הערה של הרב יצחק גינזבורג בספר "מלכות ישראל" (במאמר "החסידות וארץ ישראל" – מומלץ!):

> מראשית דרכה של תורת החסידות מתגעגעת היא בגעגועים יתירים ובתשוקה נפלאה (עד כדי כך שהינה "חולת אהבה" – מצב המבטא, בזמן הגלות, את אותה מדרגה של אהבה המתבטאת בזמן הגאולה כ"אהבה בתענוגים", שהינה אהבת היחידה שבנפש ממש, כמבואר בדא"ח [=דברי אלוקים חיים. כינוי לדברי חסידות]) לעלות, לבא ולשכון כבוד בנחלת אבות, אדמת ארץ ישראל הק־דושה, "ארץ אשר הוי' אלקיך דורש אותה, תמיד עיני הוי' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה" (דברים יא, יב).יודעת היא היטב שרק אדמת הקדש הינה הקרקע הפוריה המסוגלת לה־צמיח בה את הגשמת ארבע הנקודות הנ"ל [=הכוונה ל'ארבעת חידושי החסידות', שהוסברו בחוברת בפרק נפרד ובמאמר שבספר 'מלכות ישראל' מוסבר כיצד הן מסוגלות להתממש דווקא בארץ ישראל ואליה הן שואפות], שתתעצמנה כראוי בלב כל ישראל ("אמת מארץ תצמח") ושתתפשטנה מטבור הארץ, אל כל העולם כולו ("כי מציון תצא תורה ודבר הוי' מירושלם"). כל זכיה לנגוע בקדושתה המוחשית והממשית של ארץ הקדש ממלאת את נפש החסיד באושר אין סופי – "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחננו" (תהלים קב, טו). אך היות ואי אפשר לרועה לנטוש את צאנו, רוב מנין וכו' של עם ישראל שבתפוצות, והרי הכל מתנהל לפי קביעת דרכי ההשגחה המופלאות לגמרי משכלנו הדל (העם בחלקו התעורר לשוב לציון, אך רובו מונחה מלמעלה להשאר בגלות לעת עתה, כדי שיקוים "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", בראשית טו, יד, וד"ל), על כן לא יכלו רוב מנהיגי וצדיקי החסידות לעלות לארץ בפועל ממש, אלא הצטרכו להמחיש ככל יכולתם את קדושת הארץ גם בחו"ל (כהכנה להתפשטות א"י בכל הארצות לעתיד לבוא, כמבואר בארוכה במקום־אחר), וכידוע פתגם כבוד־קדושת אדמו"ר הצמח־צדק נ"ע "מאך דא ארץ ישראל" (–עשה כאן ארץ ישראל).

המשיחית המתמדת של החסידות – החל מהאגרת המפורסמת בה מספר הבעש"ט כי שמע מהמשיח שיבוא "לְכָשֶׁיָּפוּצוּ מַעְיְנוֹתֶיךָ חוּצָה" – מסמנת גם היא על תודעה שמבקשת להביא ולהחיש את הגאולה השלימה, שחלק משמעותי בה כמובן, הוא שיבת ישראל לארץ־הקודש.

החסידות באה וטענה כי בידינו מפתח הגאולה, אחריותנו האישית להחישה, וכחלק מכך – עודדה עליות רבות לארץ ישראל. ידועה במיוחד 'עלית החסידים' אל ארץ הקודש, בה עלו 300 משפחות בראשות רבי מנחם־מענדל מויטבסק ה"פרי הארץ", גדול תלמידי המגיד ממעזריטש, להחיש את הגאולה ולהביא את תורת החסידות אל ארץ ישראל הגשמית (אגב, עליה זו היתה הגדולה ביותר מאירופה באותם שנים).

צדיקי החסידות כולם היו מגוייסים בשנים שלאחר־מכן לקיים את הקהילה החסידית בארץ הקודש ולגייס עבורם כספים (שכן באותה תקופה, לא היתה ליהודים כל דרך להתפרנס בארץ והם גוועו ברעב וחיו על תרומות מחו"ל בלבד, כפשוטו). ידוע בכך במיוחד רבי שניאור זלמן מליאדי בעל התניא, תלמיד־חבר וידיד־נפשו של רבי מנחם־מענדל, ה"פרי הארץ" (שאף רצה להצטרף לעליה אך רבי ה"פרי הארץ" מנע ממנו כדי שיישאר להנהיג את החסידים בגולה), שאחת מסיבות מאסרו היתה 'עוון' משלוח כספים רבים אל ארץ הקודש (שהיתה אז בשליטת העות'מאנים, אויביהם של הרוסים)[ג].

פחות ידוע, אך גם הבעל־שם־טוב הקדוש עצמו ניסה לעלות לארץ, באמירה ברורה כי העלייה נועדה לקרב פעמי משיח (באמצעות פגישה עם רבינו ה"אור החיים" הקדוש), אך בהיותו לאחר חצי הדרך, באיסנטבול שבטורקיה, נסיעתו נמנעה באורח פלא מן השמים.

גם ביקורו הידוע של רבי נחמן מברסלב בארץ הקודש לווה באמירות ברורות לכל אורכו כי העלייה קשורה לגאולה, ועל־מנת לקרב את הגאולה השלמה עלינו לעלות לארץ הקודש. מכיון שהזכרנו את רבי נחמן, נתייחס לדבר מופלא הנוגע לענייננו.

רבים סוברים שהחסידות דיברה אך ורק על משמעותה הרוחנית של ארץ ישראל (כפי שגם נראה לכך סימוכין מסוימים בהמשך) אך מתאר רבי נתן (ימי מוהרנ"ת ח"ב, ב) – תלמידו חביבו של רבי נחמן – כי כאשר שאל את רבי נחמן מה כוונתו ב'קדושת ארץ ישראל' תשובת רבי נחמן היתה חד־משמעית: "...וְגָעַר עָלַי וְעָנָה וְאָמַר, כַּנָּנְתִּי כְּפִשּׁוּטוֹ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַזֹּאת עִם אֵלּוּ הַבָּתִּים, הַיְנוּ שֶׁכָּל כַּנָּנְתִּי כְּפִשּׁוּטוֹ שֶׁצָּרִיךְ כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל לָבוֹא לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַגַּשְׁמִי הַזֶּה,

ג. ניתן לראות את חשיבות העניין בחלק 'אגרת הקודש' שבספר התניא, בו מופיעות אגרות רבות מבעל התניא המדברות על מעלת צדקת ארץ־הקודש.

שֶׁמְּיֻשָּׁב בְּאֵלּוּ הַבָּתִּים וְהַחֲצֵרוֹת הָעוֹמְדִים שָׁם בִּצְפָת וּטְבֶרְיָה וּשְׁאָרֵי מְקוֹמוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כִּי כָּל הַמְּצָוֹות צְרִיכִין לַעֲשׂוֹת כִּפְשׁוּטוֹ דַּיְקָא וְאִי אֶפְשָׁר לְזְכוֹת אֶל הַקְּדֻשָּׁה כִּי־אִם עַל יְדֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַזֶּה הַיְדוּעָה לָנוּ שֶׁיִּשְׂרָאֵל נוֹסְעִים לְשָׁם". ומסיים רבי נתן ואומר: "וְהִנֵּה מֵאָז הֵבַנְתִּי שֶׁרְצוֹנוֹ בְּפִשְׁיטוּת שֶׁנָּבוֹא כֻּלָּנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמִן אָז וָהָלְאָה נִכְסוֹף נִכְסַפְתִּי מְאד מְאד לִהְיוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל...".

מהרוח המשיחית שהביאה אתה החסידות נדבקו כולם, כולל תלמידי הגר"א שעלו בהמשך אל ארץ־הקודש בעלייה גדולה ומשמעותית (מעניין לציין שבארץ הקודש ההתנגדות לחסידות פחתה, וידוע לנו על קשר מסויים, או לפחות הסכמה שבשתיקה, בין החסידים למתנגדים בארץ).

בכלל, האמירה החריפה ששררה קודם החסידות, בסגנון 'בגולה היהדות פורחת יותר', 'לעלות לארץ זה מסוכן ברוחניות ולכן לא שוה את זה', וכו' וכו' – לא נכחה כל־כך בחסידות, ולהיפך: החסידים הרבו להביא את מאמר חז"ל "הלוואי יהיו בָּנַי עִמִּי בארץ ישראל אף על פי שמטמאין אותה", ולהביא את מעלת ארץ ישראל ללא כל תנאים־רוחניים לישיבה בה (או לפחות במיעוט־ניכר של התנאים הללו או הדגשתם).

אם נסכם במשפט אחד, החסידות הצהירה ואמרה לגָלוּת – לא עוד! עלינו לקחת אחריות. לא רק להצטרף למהלכים שקורים בהכוונה שמיימית, אלא ליזום ולפעול בעצמנו, בדרך לגאולה שלמה, בדרך תורתנו הקדושה.

בכך, החסידות שהביאה לשיח דיבורים על גאולה קרובה ועל עלייה לארץ הקודש, יצרה – במודע או שלא במודע, כרצונה או שלא כרצונה – גם את השיח שהוביל ללידת הציונות.

ניתן לומר, כי ההתעוררות הציונית־החילונית היא 'גירסה' לא מתוקנת של המשיחיות־החסידית[ד]: דיבורים חוזרים ונשנים על גאולה בגשמיות בפועל ממש, דירה בתחתונים, ירידה צורך עלייה ומעלת ארץ ישראל – הלהיבו את רגשותיהם של היהודים הפשוטים, ו'גילתה' להם שאנחנו יכולים לפעול, בשטח, ולהחיש את הגאולה. אמנם, לא תמיד ממושו הדברים בצורה המתוקנת ביותר, כמו שנבאר.

אכן, למרות כל החיבה הגדולה והדרישה החזקה לארץ ישראל – לא ניתן להתעלם שהיחס לציונות לא עבר בצורה 'חלקה' אצל כל גדולי החסידות באותה תקופה, ולא כולם תמכו אף בעליה לארץ באותה תקופה (אף שחלקם כן, ורבים חלקית, כדלקמן). ברור

ד. בתור דוגמא נציין את יצחק שדה, ממקימי צה"ל ומחזאי שהשפיע רבות על הקמת המדינה, ומאוחר יותר על דרכה והגותה; שהיה נכדו של אחד מגדולי החסידים, בעל ה"תורת חסד" מלובלין ואף למד בצעירותו אצל ר' הלל צייטלין זצ"ל.

שישנו מבט של החסידות, חזון מסוים שממנו נובע 'חוסר הנוחות' עם השיבה הציונית לארץ.

השאלה מתעצמת לאור מה שראינו בתחלת הפרק: מהבעש"ט, שהכריז כי אנו מתקרבים לגאולה, קידש את הגשמיות, העלה בעיני ישראל את ערכו של הגוף היהודי ואף יצא לדרך אל ארץ ישראל בעצמו – מצופה היה להמשיך את קריאת־הכיוון הזו לכל תלמידיו לכיוון עליה לארץ (כפי שאכן דחפו רבים מתלמידיו)!

בשביל לדון כמו שצריך על הנקודה הזו, נביא סיפור חסידי מעט קשה לבליעה, שמסופר על רבי נחמן מהורדונקא (מילי דאבות מערכת רבי נחמן הורודענקא זי"ע אות ז):

מסופר בין זקני חסידי ברסלב שפעמים אחדות הפציר רבי נחמן [מהורדונקא] ברבו להתיר לו לעלות לא"י ובכל פעם היה הבעש"ט דוחה אותו. פעם אחת הפציר ברבו מאוד ענה לו הבעש"ט שילך מקודם למקוה. הלך רבי נחמן למקוה וכשחזר שאלו הבעש"ט מה ראה השיב רבי נחמן שבפעם הראשונה ראה בשעת הטבילה את כל א"י ובשניה ראה את עיה"ק ירושלים ואח"כ ראה את הר הבית ובטבילה הרביעית ראה את קדש הקדשים אך את

ציון הבעל שם טוב הקדוש בעיירה מז'יבוז'

ארון הקודש לא ראה. ענה לו רבו הבעשטה"ק: איך אתה רוצה לראות את ארון הקודש בירושלים אם הוא נמצא במעז'בוז? מאז לא הפציר עוד רבי נחמן ברבו שירשה לו לעלות לארץ ישראל[ה].

בדוק ומנוסה: הסיפור הזה מעצבן עד כדי מוציא עשן מאזניהם של רוב־רובם של היהודים החסידיים בארצנו הקדושה בדורנו.

מה הקטע?! מה ההתנגדות לעליה לארץ מצד הבעש"ט? ועוד אמירה מפורשת כי אין עניין לעלות לארץ ישראל?! 'הארון נמצא במעזבוז'?

ה. מעניין לציין, שבסופו של דבר רבי נחמן מהורדונקא אכן עלה לארץ ישראל (ובוודאי יצא לכם לומר איזה פרק תהלים על ציונו הקדוש שבחלקת החסידים בבית העלמין העתיק בטבריה, ממש מתחת ציונו של רבי מנחם מענדל מויטבסק). יש אומרים שהוא עלה פעם אחת, לאחר מכן חזר למעזבוז, ובסוף ימיו נסע שוב לארץ־הקודש.

להעלות את ארון הברית ממעז'יבוז'

ננסה בע"ה להסביר איזה הסבר שימתיק קצת את הקווץ' הזה (לפחות לבני דורנו...).

בעצם, ברובד עמוק יותר, הבעש"ט אמר לרבי נחמן: אם לא תגלה את ארץ ישראל ואת עניינה בעמקות בתוכך, גם אם תגיע פיזית אל ארץ הקודש – נפשית, אתה עלול להשאר בגולה[ו].

בשביל להגיע לארץ ישראל ולספוג את איכויותיה כאומה וכיחידים – עלינו להכנס ל'מוחין של ארץ ישראל', לתודעה נכונה ומשיחית לאורה של תורה. אחרת – כפי שאנחנו נוכחים לראות פעמים רבות, לצערנו – הארץ נשארת זולה בעיני המנהיגים, עד להיות כ'אמצעי מיקוח' חלילה.

לכן – מתוך אחריות על הכניסה לארץ – הבעל־שם־טוב וגדולי תלמידיו היטיבו להאריך ולהשקיע בהפצת תורת החסידות, תורת משיח "לִכְשֶׁיָּפוּצוּ מַעְיְנוֹתֶיךָ חוּצָה" (שהיא התאפשרה – טכנית – דווקא בגולת אירופה, שם שהו רוב עם ישראל).

מסיבה זו ראינו שבמאה האחרונה רחש יחס חיובי אמנם אצל רוב־רובם של גדולי החסידות לעליה לארץ – אך מלווה בהסתיגויות מסוימות, אלו שיכוונו אותנו ליחוד שמים וארץ. כך לדוגמה מתואר, מעט אחרי תחילת הופעת ניצני־הציונות, כי הרבי המהר"ש (רבי שמואל) מליובאוויטש, התבטא לגבי תנועת "ביל"ו" – שקראה לעצמה על שם הפסוק "**ב**ית **י**עקב **ל**כו **ו**נלכה" – כי אם רק היו מוסיפים לשמם שתי אותיות, ראשי התיבות של המלים "**ב**אור **ה**'" - היה הוא עולה לארץ ומצטרף אליהם עם כל חסידיו (אכן, דור לאחר־מכן, בנו, הרבי הרש"ב – התנגד בחריפות ל'דחיפת הגאולה בידיים' על ידי עליה לארץ – אך הרבי מליובאוויטש כבר הנחה ברבים לעלות ולהגיע לארץ. בכלל גישת הרבי לשיבה לארץ יחודית עד שיש שיטענו שהיה אנטי־

ו. ואולי נכון לומר, שהעניין הזה קשור גם לשאלה המפורסמת – מי יבנה את בית המקדש השלישי. פעם בדקתם מה פשט הפסוק "בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ"? הנביא מסביר לעם, שמחשבתם שבית המקדש לא יכול להיחרב, או מוכרח להבנות, כי אחרת אין לה' כבוד – אינה נכונה. ה' אינו זקוק באמת לשום בית גשמי, וכבודו של ה' ברוך מכל מקום, גם ללא מקדש. כיוצא בזה כתוב מפורש יותר (ירמיה ז, א־ז): "כָּל יְהוּדָה הַבָּאִים בַּשְּׁעָרִים הָאֵלֶּה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַיהוה', כֹּה אָמַר יהוה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: הֵיטִיבוּ דַרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם וַאֲשַׁכְּנָה אֶתְכֶם בַּמָּקוֹם הַזֶּה. אַל תִּבְטְחוּ לָכֶם אֶל דִּבְרֵי הַשֶּׁקֶר לֵאמֹר הֵיכַל הוי' הֵיכַל הוי' הֵיכַל הוי' הֵמָּה... כִּי אִם הֵיטֵיב תֵּיטִיבוּ אֶת דַּרְכֵיכֶם וְאֶת מַעַלְלֵיכֶם... וְשִׁכַּנְתִּי אֶתְכֶם בַּמָּקוֹם הַזֶּה בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לַאֲבוֹתֵיכֶם לְמִן עוֹלָם וְעַד עוֹלָם". כלומר, הנביא מוכיח את ישראל כי הבית ובניינו אינו קריטי – העיקר הוא שה' ינוח בו, ואם הוא אינו נוכח בו – אין שום ערך לא לארץ ולא למקדש.

כך גם בנוגע לבית המקדש השלישי: השאלה מי יבנה אותו תכל'ס – ה' או ישראל – אינה קריטית. העיקר הוא, שישראל, שבידיהם מפתח הגאולה, יביאו אותו. אם ברור הדבר, שישראל הם משכינים את ה' בעולם הזה, לא 'מבטלים' את העולם הזה להיות כמו ה'אצילות' אלא מנכיחים בו ממש, כמו שהוא, 'נפרד', את ה' – אם יהיה זה בדרך נס או בבניין כפיים, אין זה משנה.

ציוני גמור, ובמקומות אחרים האשימוהו בחריפות ב'ציונות'... יחסו הבוער של הרבי לארץ ולצמיחתה הגשמית התבטא באופן ניכר בדאגתו הרבה לגישת המנהיגים לארץ הקודש כראי תורתנו הקדושה, ואכמ"ל).

אם נרצה עוד יותר להפליג בנחיצות הפצת החסידות עבור השיבה לארץ, ניתן לומר כי עצם האפשרות והרצון של ראשי הציונות לקרוא למדינה 'מדינה **יהודית**' ללא שמירת מצוות (קביעה שהשפיעה גם על יחסם של חלק מגדולי ישראל) – תלויה גם היא בדברי הבעש"ט שחזר וצעק בלי סוף כי "בין כך ובין כך – 'בָּנִים אַתֶּם לַהוי' אֱלֹהֵיכֶם'"[ז]. אתה חלק מהעם ונשמתך נותרת לעד "חלק אלוה ממעל ממש"[ח]. יש דורשין לגנאי, ויש דורשין לשבח; אך נראה, שלולא ה'המצאה' הזו – עם ישראל היה נובל, חוזר אחורה ובטח שלא מתקדם לכיוון גאולה...

לכן, אומר הבעש"ט, כדי שנוכל 'להתקדם ביחד' ולעלות לארץ ביחד, באופן אמיתי, שיאפשר גאולה אמיתית ואת גילוי קדושת ארץ ישראל – שבאה יחד עם קדושת הגוף היהודי, כמו שהסברנו – בינתים, עיקר המשימה היא להפיץ חסידות. כאשר כל היהודים יהיו חסידים, או לפחות יקבלו את החסידות, נוכל להגיע לארץ באמת, לא רק בגוף אלא גם בנשמה, ולהקים שם מלכות ישראל.

ומה היום? איפה נמצא הארון?

נכון, לא כל היהודים נהיו חסידים, והיו לזה השלכות על המדינה. תוכניתו של הבעש"ט, כנראה, לא לגמרי צלחה.

אבל בגלל שזה בטוח בר תיקון, כל היהודים יהיו חסידים וגם מלכות ישראל עוד מעט תקום פה בע"ה, נראה שהוא איפה שהוא באמצע.

במעזבוז הוא כבר לא, אבל במקומו שבקודש־הקודשים, בירושלים עיר הקדש, שולט ברמה ועיני כל הגויים נשואות אליו – גם עוד לא, לצערנו...

אולי היום העבודה עליה הצביע הצמח צדק, של "מאך דא ארץ ישראל", תקפה גם על

ז. קדושין לו, א: "'בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם' – בִּזְמַן שֶׁאַתֶּם נוֹהֲגִים מִנְהַג בָּנִים אַתֶּם קְרוּיִם בָּנִים, אֵין אַתֶּם נוֹהֲגִים מִנְהַג בָּנִים – אֵין אַתֶּם קְרוּיִם בָּנִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ אַתֶּם קְרוּיִם בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיהו ד כב) 'בָּנִים סְכָלִים הֵמָּה' וְאוֹמֵר (דברים לב כ) 'בָּנִים לֹא אֵמֶן בָּם', וְאוֹמֵר (ישעיהו א ד) 'זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים', וְאוֹמֵר (הושע ב א) 'וְהָיָה בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם לֹא עַמִּי אַתֶּם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֵל חָי'.

ח. עד מעט קודם החסידות, העולם היהודי־חרדי לא הכיר 'חילונים': או יהודים יראי־שמים, או כופרים שמוּצָאים אל מחוץ למחנה ישראל. ה'דוסים' למדו אין להתייחס להמצאה שנקראת 'חילונים' (ואולי אפילו איפשרו אותה) רק לאחר ובזכות הפצת החסידות והתפשטות רעיונותיה. בן גוריון, למשל, לא היה מעז וגם לא היה לו עניין לקרוא למדינה שהקים 'מדינה יהודית' אלמלא החסידות, כמו שהסברנו.

ארץ ישראל.

כעת, בארץ ישראל הגשמית, עלינו לגלות את קדושת הגוף היהודי, את בחירת ה' בעולם ואת השתוקקותו לדירה בתחתונים.

תכל'ס – להתאחד

ראשית, העולה מכל האמור, שעלינו מוטלת האחריות לדאוג לדחוף את עגלת הגאולה. עלינו לתפוס את המושכות, להפסיק לחשוב שמישהו יעבוד בשבילנו – אנחנו המביאים את ה' לעולם, את תורתו ואת הטוב האמיתי והנצחי לכל באי עולם. הצורה הנכונה להתיישבות בארץ הקודש, נמצאת אצלנו, בתורתנו הקדושה. זוהי אולי הנקודה המרכזית שהבעש"ט הביא – 'ראש גדול', אחריות, ואמונה שאנו יכולים לשנות.

מתוך זה, אם ננסה קצת להוריד את הדברים לתכל'ס, תצא לנו אמירה יסודית מאד:

בגמרא מובא כלל (הנתון במחלוקת, אמנם, כדרכם של יהודים, אבל בכל זאת...): "כיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש" [כיבוש על ידי יחיד אינו נחשב כיבוש]. אם אנחנו רוצים לגלות את קדושת ארץ ישראל באמת, עלינו לגלות את שייכותה של הארץ לעם ישראל – כלומר, לעם ישראל כולו. לכן, כיבוש של הארץ ללא הזדהות של עם ישראל עם הכיבוש הזה, ללא קונצנזוס רחב (הסכמה ציבורית), הוא חשוב ונפלא עבור היהודי הכובש עצמו, ובמצב הנוכחי הוא אף מציל יהודים ממוות כפשוטו ממש, אבל עיקר מה שאמור לקרות באמצעות הכיבוש הזה – ההזדהות של עם ישראל עם ארצו – לא בהכרח נפעלת. וזה – פספוס.

לכן, העיקר, "טיפול שורש", שצריך לפעול אותו – הוא מאבק על דעת הקהל, על ההזדהות של היהודים, על ההרגשה של היהודי בתל אביב שהגבעות שייכות לו, ואליהן הוא מוזמן בשמחה; ולכפרים הערביים הוא לא. שאצלנו הוא ירגיש בבית, ששייך לו, שזו הארץ שלו, ואצל הערבים לא.

העליה תכל'ס לחוות, גבעות וכו', פעולה חשובה וקדושה, היא כרגע כמו "עזרה ראשונה", שמקלה מאד על הכיבוש השלם של כל ארץ־ישראל על ידינו בקרוב ממש – אך היא כמובן אינה יכולה להחליף את ה"טיפול שורש" היסודי: הפצת המעיינות וגילוי קדושת הגוף היהודי, שהיא־היא קדושת ארץ ישראל.

מלכות ישראל האמתית תלויה בזה שהיהודים כולם יחליטו כי הם רוצים להיות חלק מעם קדוש על אדמת הקודש, הבנוי סביב ה'.

ואז, כשכל היהודים יהיו אגודה אחת סביב הקב"ה,

הארון ישוב למקומו בשלום,

ובטבילה הרביעית נמצא אותו במקומו...

חיבורים

בתוך צוואת הרב עדין אבן ישראל שטיינזלץ זצ"ל, מופיעה פיסקא מיוחדת, שאולי משקפת קצת את מה שאנחנו רוצים להבין כאן:

המשיכו לעשות את מה שרציתי. המשיכו לעשות דברים שיעשו קשר בין אלה: אלקי ישראל ועם ישראל, העולם ומלואו והתורה, שיהיו ארבעתם כארבע אותיות של שמו הגדול.

תשעת
עיקרי האמונה
של
פנימיות
התורה

תשעת עיקרי האמונה של פנימיות התורה

הרמב"ם מנה י"ג עיקרי אמונה ביהדות, שיהודים רבים נוהגים לומר (ולשיר...) כל יום.

על גבי ה־13 הללו – משום שבקבלה נאמר שישנן סך־הכל "כ"ב אמונות", כנגד 22 האותיות – מתאים למנות עוד 9 עיקרי אמונה, השייכים לפנימיות התורה. אלו, בעצם תשעת החידושים הגדולים של הקבלה והחסידות ביחס לתפיסה הפשוטה של היהדות שהיתה מקובלת לפני גילוי ספר הזוהר.

כאמור, כמעט תמיד יש מקורות מפורשים במדרשים וכו' לכך, ועדיין – הקבלה והחסידות 'הניחו על השולחן' לכל יהודי דברים חדשים, שלא שמעתם הרבה אזניים לפניהן...

א. "תורה חדשה מאתי תצא"

אנו מאמינים שלעתיד לבוא תתגלה תורה חדשה (ויקרא רבה יג, ג): "אמר הקדוש־ברוך־הוא, תורה חדשה מאתי תצא, חידוש תורה מאתי תצא". ועוד אמרו חז"ל (קוהלת רבה יא, ז): "תורה שאדם למד בעולם הזה, הבל היא לפני תורתו של משיח".

כמובן, "זאת התורה לא תהא מוחלפת", אבל הגילוי של הממד הפנימי, גילוי "סוד טעמיה ומסתר צפונותיה" כשם ש"נתן להם תורתו וְדבר עמהם פנים אל פנים", הוא כה משמעותי ומהפכני עד שהתורה המוכרת תהפוך להיות "תורה חדשה" ממש. כבר היום אפשר לטעום מתורה זו דרך העיסוק בפנימיות התורה.

ב. "עבודה צורך גבוה"

אנו מאמינים שהאדם, בעבודתו את ה' יתברך, מוסיף אור ותענוג למעלה וגורם נחת רוח אמיתית לפניו – "נחת רוח לפניי שאמרתי ונעשה רצוני" (ספרי שלח א).

על פי הפשט, "לא ניתנו מצוות אלא לצרף בהן את הבריות" – המצוות ניתנו עבורנו, כדי לתקן אותנו (או, ברובד נמוך עוד יותר, כדי לקבל עליהן שכר). אך אנחנו מאמינים, שבבריאת העולם יצר ה' אצל עצמו הזדקקות, כביכול, למעשינו ולעבודתנו – "למעשה ידיך תכסוף". תפיסה זו משנה לגמרי את עשיית המצוות, והן כבר לא רק עבודה עצמית, לצורך

❖ מעובד על־פי המאמר 'תשעת עיקרי האמונה של פנימיות התורה' בספר 'אמונה ומודעות' – הרב יצחק גינזבורג.

תיקון נפש האדם בלבד. כל מעשה קטן, בפרט כאשר הוא נעשה מתוך חשק ושמחה, נוגע לה' וגורם לו שמחה, נחת רוח ותענוג – "ישראל מפרנסין לאביהן שבשמים".

[ברוח זו, דרש הבעל שם טוב את הפסוק "וְאַתָּה קָדוֹשׁ, יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל" – כי הקב"ה 'יושב', בלשון המדוברת, כמו שעשיר 'יושב טוב' וכמו שבעל עסק 'יושב', כלומר מבוסס, מתפרנס מהעסק שלו – כי הקב"ה 'יושב', בנוי, מבוסס, על התהילות שמשבחים אותו עם ישראל...]

ג. התחדשות הבריאה בכל רגע והשגחה פרטית

אנו מאמינים שה' ברא את העולם יש מאין ואפס המוחלט בששת ימי בראשית, וממשיך לחדש אותו בכל רגע ורגע – "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית". בהתהוות המתמדת, של כל פרט בכל רגע, ה' משגיח על כל פרט ופרט.

ללא תחושת ההתחדשות התמידית, הבורא נותר רחוק מתודעת הנברא. האמונה בבריאה המתמדת והמודעות אליה מקרבות בין ה' לברואיו ומדגישות את אהבתו העצומה של ה' כלפיהם. הבורא יתברך אינו דואג רק לקיום הכללי של העולם, אלא בורא כל פרט ופרט בכל רגע מחדש, מתוך אהבה כלפיו ואמון עצום בפוטנציאל הטמון בו.

ד. ירידה צורך עלייה, גם בנוגע לחטא

אנו מאמינים שכל ירידה היא לצורך עלייה למקום נעלה יותר מלפני הירידה.

"'נורא עלילה על בני אדם' – אף הנוראות שאתה מביא עלינו, בעלילה את מביאן". אמונה זו היא גם כלפי חטאים חמורים שהאדם עושה בבחירתו החופשית. "אין רע יורד מלמעלה" – אף־על־פי שהאדם חטא בבחירתו נגד רצון ה', בעומק, ה' סובב זאת בכוונה תחילה כדי לבוא לטוב עליון יותר. תפיסה זו משנה לחלוטין את היחס לנפילות – "במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד".

ה. "נתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים"

אנו מאמינים שחפצו העצמי והפנימי של הקדוש־ברוך־הוא הוא לשכון בעולמנו זה – "נתאווה הקדוש־ברוך־הוא להיות לו דירה בתחתונים" (תנחומא נשא טז).

אמנם העולם הזה הוא הכנה לעולם הבא – "העולם הזה דומה לפרוזדור לפני העולם הבא" – אך פנימיות התורה מסבירה שהעולם הבא אינו עולם הנשמות לאחר פטירת האדם ופרידת הנשמה מהגוף, אלא דווקא המציאות הגשמית שבה אנו חיים. לאחר תחיית המתים הנשמות תחזורנה לגופים, וה' ישרה את שכינתו דווקא בתוך הגוף והחומר הגשמי. כך החיים בעולם ועבודת ה' בתוכו הופכים מתחנת־מעבר־זמנית לבעלי תכלית נצחית – הכשרת העולם הזה לקבל את השראת שכינתו יתברך.

ו. "צדיק גוזר והקב"ה מקיים"

אנו מאמינים שאבינו שבשמים חפץ ש'נוביל' אותו, כביכול, אל הגשמת רצונו והשראת שכינתו בעולם הזה.

ה' אמר לאברהם אבינו, היהודי הראשון, "הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי" – אתה תיזום ותוביל. כמו בעל עסק שנהנה לראות את בנו לוקח את מושכות העסק לידיו ומצעיד אותו קדימה, כך ה' שמח לראות את בניו תופסים יוזמה ומקדמים את העולם אל התכלית.

ז. "הקב"ה גוזר וצדיק מבטל"

אנו מאמינים שאבינו שבשמים רוצה ש'ננצח' ונבטל גם את גזירותיו המפורשות.

התורה "לא בשמים היא", וכשאנו פוסקים הלכה גם נגד 'בת קול' מן השמים, ה' מחייך ואומר "ניצחוני בני". כאשר בן חכם מזהה את רצונו הפנימי של אביו הוא פועל להגשמתו, גם נוכח אמירות הפוכות של האב. 'קליעת' הבן לרצון האב משמחת את האב עד מאוד. כך, והרבה יותר, ה' נהנה כשבניו מבטלים את גזירותיו וקולעים לכוונתו הפנימית.

ח. "וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים"

אנו מאמינים שכל יהודי הוא "חלק א־לוה ממעל ממש". לכל יהודי יש נשמה קדושה, מופלאה וייחודית, שהיא חלק מה' בעצמו.

"וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים". כל אחד יכול לשמש 'צינור' לגילוי אור ה' בעולם. שלמות האמונה בה' היא האמונה בישראל – על כל אחד להפנים שיש לחברו תכונה טובה ויקרה שאין בו, שאותה עליו ללמוד ולאמץ. גם אם נדמה שאחד מתוקן מחברו, תיקונו השלם יגיע רק על ידי אימוץ הטוב שיש בחברו.

ט. סגולת ארץ ישראל והגוף היהודי

אנו מאמינים שגם בחומר הגשמי, על־אף היותו נראה רחוק מה', טמונה סגולה אלוקית.

"ה' הוא הכל והכל הוא ה'", בכל דבר נמצא ה' יתברך, אך ישנם דברים חומריים שבהם אפשר להרגיש במיוחד את גילוי האלוקות והשראת השכינה. בארץ ישראל ישנה קדושה מיוחדת, היא המקום שבו חשים את השראת השכינה. גם הגוף היהודי קדוש בקדושה מיוחדת, והוא הכלי לגילוי הנשמה האלוקית. החומר הגשמי, שבו בחר ה', מגלה את עצמותו יתברך עוד יותר מהרוחניות ומהנשמה.

ג

התפצלות
החסידות

התפצלות החסידות

החסידות התחילה אצל הבעש"ט, אבל ממש לא נעצרה שם.

למרות שזה לא עיקר מה שמעניין אותנו כאן, נקדיש פרק קצרצר – שמערב גם עובדות היסטוריות וגם רעיונות הגותיים – על הדרכים המרכזיות, והשונות כל כך, שנולדו משיטת החסידות.

חסידות פולין

הדרך הפשוטה שנדמה שהמשיכה את דרכו של הבעש"ט ממש לזמן הארוך ביותר, היא החסידות הכללית, שנקראת גם 'חסידות פולין'. אלו חצרות רבות, שושלות לאין ספור שנולדו מצדיקי החסידות הראשונים, ובפרט תלמידי המגיד ממעזריטש ותלמידי תלמידיו.

שמות כאלה הם בעלזא, צאנז, סאדיגורה, רוז'ין, ויז'ניץ, גור, רופשיץ, ועוד ועוד, שרבו בדורנו למאות ממש.

לשיטת החסידות הכללית ישנו סיכום מיוחד מאד, ממש מעין 'תניא של חסידות פולין', בכתביו של האדמו"ר מפיאסצנה – רבי קלונימוס קלמיש שפירא, בעל "חובת התלמידים", שנרצח בשואה הארורה – ובפרט בספרו "אש קודש".

כמובן וכאמור לעיל, בכל הדורות ובמיוחד בדורות האחרונים ישנה תופעה של קבלה

במהלך הפרק נראה, כי למרות סתירות תהומיות, לכאורה, בין השיטות השונות – עם הדורות במיוחד נפתחה שיטת "ומקבלין דֵּין מן דֵּין": שיטות הפעולה, הדיבורים, סיפורי הצדיקים והפתגמים הוחלפו כמו מתכונים בין החסידויות כולן, והיום ברוך ה' כולם קרובים יותר זה לזה (ללא פספוס של שום ערך...) מאשר פעם.

הדדית, ובכך חסידות פולין הצטיינה במיוחד. צדיקי פולין ציטטו זה את זה, היו בקשרים מעולים זה עם זה, ציטטו ונפגשו אף עם הצדיקים האחרים בקלות מרובה ובאופן רב היקף מאד.

אפשר לומר שמלבד שיטת החסידות שבה אנו עוסקים, החסידות הכללית מושתתת כולה על **האמונה בצדיק**. הצדיק, הרבי, הוא הצינור המעביר עבור העולם בכלל ועבורי בפרט הן את ה' ותורתו ואת השפע האלוקי, אליו יש להתקשר ודרכו יש לעבוד את ה'. חסידי פולין מצטטים ללא הרף את אמרת חז"ל: "'וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה' – אַל תִּקְרֵי 'יִחְיֶה' אֶלָּא 'יִחָיֶה'".

יש לציין, שדמותו של חסיד פולין, הנוסע ומקבל מצדיקים רבים, כאשר לא תמיד הוא מקושר לצדיק אחד, אינו עוסק יותר מדי בהשכלות, עבודתו פשוטה ונהירה לו וחייו מתנהלים על מי־מנוחות, שימשה מטרה

ללעג קל מצד החסידים העמקנים והסוערים במקומות אחרים (בפרט בחב"ד וקוצק).

נספר סיפור שממחיש את המעלה והעניין של חסידות הכללית, במיוחד לעומת חב"ד (עליה נפרט בהמשך).

מעשה בחסיד אחד שהיה אחוז הרהורי כפירה. קשה היה לו להתחבר למילות התפילה והוא לא הרגיש את ה'. רחמנות... החסיד, חב"דניק, פנה לרבו, אדמו"ר הזקן בעל התניא. אדמו"ר הזקן, בתגובה, אמר בפניו מאמר חסידות עמוק שארך מספר שעות ארוכות, שעסק בנושא האמונה והכפירה והיה אמור לענות על קושיותיו של החסיד. אך החסיד, נעבעך, לא השתכנע. ההשכלות העמוקות לא עזרו לו. הדבר נשנה מספר פעמים, כאשר גם המאמרים העמוקים לא מיישבים את דעתו של החסיד.

בהמשך, החסיד – למרות שייכותו לאדמו"ר הזקן – נסע אל בית מדרשו של הרב־הקדוש רבי שלמה מקרלין, מהחשובים והמיוחדים שבצדיקי החסידות, בתקווה למצוא שם את האמונה התמימה החסרה לו. מיד כאשר הוא נכנס אל בית המדרש בעיירה קרלין, הוא שמע את רבי שלמה אומר, כדרכו, בצעקות, בקול ובהתעוררות, את הפסוק "וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה וְיָדַעַתְּ אֶת ה'", הפסוק שנוהגים לומר בהנחת תפילין. החוויה החזקה של הרגשת האלוקות העלימה ממנו כליל, והפעם לתמיד, את כל ספקותיו. מול נוכחות כזו, אמונה כזו ורגש חזק כזה, אין מקום לקושיות. החוויה היתה ראיית ה' ממש.

החסיד חזר לאדמו"ר הזקן והקשה מה שהקשה, ואדמו"ר הזקן ענה מה שענה, אבל כאן הבאנו את הסיפור כדי להסביר את צורת ההתנהלות של חסיד פולין. מכאן מובן, מדוע חסיד פולין אינו ישן לילה אחד ללא רבי. אם האדמו"ר נפטר, חס ושלום, מקפידים החסידים למנות עוד לפני אותו לילה את רבם החדש. עבודתו של החסיד הכללי היא תלוית רבי לגמרי, וזהו עניינה: הצדיק, החוט המקשר אותי לקב"ה.

חב"ד

שיטה מרכזית וידועה מאד היא כמובן שיטת חב"ד. אדמו"ר הזקן, רבי שניאור זלמן מליאדי, נקרא גם 'בעל התניא' על שם ספרו החשוב, שבעצם 'תירגם' את התורות הקצרות ואת האוירה בחסידות לשיטה בהירה ומסודרת (על הספר דיברנו מעט בפרק 'התחדשות ביהדות'). רבי שניאור זלמן היה אמנם מצעירי תלמידי המגיד

ממעזריטש מבחינת הגיל, אך הוא בהחלט היה מהדומיננטיים שבהם, וגם מהחביבים במיוחד על המגיד הנערץ.

רבי שניאור זלמן אימץ שתי סיסמאות חשובות מאד, שמהוות את תמצית חידושו העיקרי, חידושה של תורת חב"ד על פני שאר החסידויות:

הראשונה היא "**המֹח שליט על הלב**" – כלומר: אהבה, התפעלות או כל רגש אמיתי צריך לנבוע מהתבוננות ומאמץ שכלי, כיוון שיציבותו של הרגש תלויה תמיד בשכל. השכל הוא אובייקטיבי יותר וקרוב יותר לאמת מאשר הלב המוּטֶה בתאוות ("ולא תתורו אחרי לבבכם"...).

[קשה להתאפק מלהעיר, שבהמשך החסידות, הרבי החמישי לבית חב"ד, רבי שלום דובער (הרש"ב), הדגיש כי כלל גבוה יותר אומר כי "פנימיות הלב שליטה על המח". ישנם זמנים בהם מתגלה הרגש הפנימי ביותר, האמונה הטהורה, והיא גבוהה אף מכל שכל, טהור או מקולקל. כמובן שאדמו"ר הזקן ודאי יסכים עם זה, אך למרות זאת בספר התניא הכוחות הלא מודעים, מה שנקרא בחסידות 'יחידה' או 'מקיף' לא מוזכר כלל ובכללי לא הושם דגש על החלק הזה כל כך; עוד חלק מתוק מההתקרבות של השיטות כולן זו לזו...]

סיסמתו השניה של רבי שניאור זלמן היא "**עבודה בכח עצמו**" – כלומר, הצדיק אינו 'תחליף' לעבודת האדם, והוא גם לא אמור לעבוד את ה' 'דרכו'. הצדיק רק מחנך את האדם, מהווה עבורו דוגמה אישית ומראה לו את הדרך הנכונה למצוא את ה' ולהתמסר אליו בלב שלם.

החסידות כונתה '**חב"ד**' בראשי תיבות – **ח**כמה, **ב**ינה, **ד**עת (שלשת חלקי ה'מוחין' ב'עץ הספירות' הקבלי).

חסידות חב"ד מאופיינת בשושלת מובהקת, בת שבעה אדמו"רים מיוחדים (שונים מאד זה מזה), עד לרבי מנחם מענדל מליובאוויטש, שאחריו לא המשיך רבי מסויים. הרבי מליובאוויטש הוסיף לארגז הכלים של החסידות את המוטו "המעשה הוא העיקר", ואכן, כיום, חסידות חב"ד מאופיינת בעיקר בעבודתה המסורה ללא לאוּת במפעל ה'שליחים' ברחבי תבל, בהחזקה אדוקה ב'מבצעים', בבתי חב"ד ובפעולה כללית של קירוב לבבות לאבינו שבשמים ולקיום המצוות.

מעניין שחסידות חב"ד, החל מראשית דרכה, שינתה יותר מהאחרות משיטתו הפשוטה של הבעש"ט, ולא מעט. לימים, כתב על כך הרבי מליובאוויטש עצמו במכתב: "לעין הרואה כו' הלא דרכי החסידות ותורתן של אדמור"י פולין וגאליציען [גליציה] קרובים יותר לדרכי החסידות ותורתו של מורנו הבעש"ט מכמו תורת חב"ד, ובפרט בעניני המופתים".

ברסלב

חסידות ברסלב, שהפכה פופולרית במיוחד בשנים האחרונות (כחלק מהפופולריות הכללית של החסידות ועוד יותר), היא איננה חסידות שגרתית בשום מובן.

מייסד החסידות המיוחדת הזו, רבי נחמן, הוא נינו של הבעש"ט, אך לא למד באופן מובהק אצל אף אחד מתלמידיו או תלמידי תלמידיו (אף שכמובן הוא בהחלט 'הסתובב בין הרגליים' של רבים מגדולי החסידות, שביקרו בבית הוריו וסבו במעזבוז...), ומגיל פעוטות ממש החל לפלס לבדו את דרכו בעבודת ה'. רבי נחמן אף לא הגדיר את דרכו בפירוש כ'חסידות' ואף לא את עצמו כחסיד מובהק של הבעש"ט (למרות שהשפעתו בהחלט ניכרה עליו, והוא בוודאי יותר דומה לו מאשר ל'מתנגד'...), אלא אף התבטא כי הוא לא יהיה לא חסיד ולא ליטאי אלא יקח את הטוב משתי הדרכים הטהורות.

רבי נחמן, שנסתלק בגיל 38 בלבד, היה צדיק פלאי, ואנשיו אף זכו לשמוע זאת מפיו פעמים רבות, בביטויי הפלאה עצמית מופלגים ממש. ידועים דבריו "אני איש פלא ונשמתי פלא גדול, חידוש כמוני לא היה מעולם", "ממני עד משיח לא יהיה חדש"... רבי נחמן אף עלה לארץ לתקופה קצרצרה, שלאחריה שב אל צאן מרעיתו.

ניתן לומר כי מילות המפתח בתורתו של רבי נחמן הן **אמונה**, **שמחה** ו**תמימות**.

רבי נחמן חזר שוב ושוב על המוטו "פשיטות ותמימות", ועצתו הידועה ביותר – ואולי אף המשמעותית ביותר – היא ה'התבודות': הפניה אל ה' בלשון הרגילה והפשוטה, הסיפור והבקשות אליו "כדבר איש אל רעהו" ממש.

לרבי נחמן היו שני חסידים מסורים ומיוחדים ביותר, שהעבירו את תורתו הלאה – רבי נתן (הנקרא 'מוהרנ"ת') ורבי נפתלי. את השניים וסגנונם מגדירים חסידי ברסלב, כי עניינו של רבי נפתלי הוא 'התחדשות', לזרוק תמיד את העבר מאחורי ולבנות קשר חדש, ואילו עניינו של רבי נתן הוא 'התחזקות', לשפר ולחיות את הקיים.

רבי נחמן לא כתב את תורתיו באופן מסודר (אלא רשימות מעטות ממש), ועיקר תורתו נרשמה בידיו האמונות של רבי נתן, בספרים "ליקוטי מוהר"ן", "שיחות הר"ן" ועוד.

אי אפשר שלא להקדיש עוד פסקא לרבי נתן, סופרו הידוע של רבי נחמן שהתקרב אליו במסירות נפש ושימש אותו רבות, ולימים הוציא לאור ספרי חסידות רבים משל עצמו (על בסיס דברי רבו, כמובן), כאשר הידועים שבהם הם הספרים "ליקוטי תפילות" (תפילות לפי תורות "ליקוטי מוהר"ן") ו"ליקוטי הלכות" (חידושים בחסידות על סדר השולחן־ערוך).

לאחר פטירתו של רבי נחמן, בי"ח תשרי תקע"א, הוכרז – אף שהיה ברור – כי לברסלב לא יהיה עוד רבי, וכולם חברים. חסידות ברסלב, שהיתה קטנה ונרדפת מאד עד השנים האחרונות ממש, צמחה לפתע וקיבלה השתוקקות עצומה וגודל עצום, וממילא גם ריבוי סגנונות לא פשוט, שיצר קהילות רבות

מאד בסגנון שונה מאד, וברסלב כיום היא חסידות רבת ראשים, שרבים־רבים משתייכים אליה – במיוחד בציבור הדתי־לאומי – אף ללא רב מסויים השייך לברסלב.

קוצק

חצר נוספת, שראויה לציון (למרות שאינה קיימת בדורנו) בשל החידוש והאמירה המיוחדת שלה כמו גם ההיסטוריה וצורת ההתנהלות הבלתי רגילה, היא חצר קוצק.

מייסדה הוא רבי מנחם מענדל, המכונה גם "השרף מקוצק". הוא גדל בבית 'מתנגדי' למהדרין, ללא כל זיקה לחסידות (כבר בשונה מרבים מאדמו"רי דורו, שכבר היה בני אדמו"רים שינקו את החסידות והאציליות עם החלב). לאחר שהתקרב לחסידות, הוא היה לתלמידו של החוזה מלובלין ולאחרי פטירתו – של רבי שמחה־בונים מפשיסחא. לאחר פטירת רבי שמחה בונים, רבים ממובחרי החסידים שמו עליו את עיניהם וביקשו ממנו להנהיגם. הוא אכן ניהל חצר סביבו, שעברה לאחר זמן מועט לעיירה קוצק.

חצר קוצק נהגה בתובענות מופלגה, ובדרישה ללא גבולות לאמת פנימית, עד הסוף. ידועה בשמו האמרה 'גם לקימוט של המצח אסור להיות שקר'. בקוצק בזו ל'מתפעלים', לא התפללו באריכות ולא נהגו בשום תנועות בתפילה, בשל התביעה להתפעלות אמיתית לחלוטין בלבד, כזו שנובעת מהשכל והמוח ולא צריכה להתבטא בחיצוניות כלל. בקוצק בזו גם להתפעלות ממופתים, ורגילה בפיהם היתה האמרה "אותות ומופתים – באדמת בני חם".

ניתן לומר כי יותר מאשר את ממד השמחה והאהבת ישראל הפשוטה, שהודגשה בשאר החסידויות, בקוצק הדגישו את ממד ההתחדשות ביהדות, את ממד שימת־הלב המחודשת לה' שנשכח מאחורי חומות של איסורי חשיבה עליו (כאמור לעיל, בפרק 'התחדשות ביהדות').

נספר סיפור מיוחד שמדגים יותר מכל הסבר על דרכה המיוחדת של קוצק:

בין המתנגדים בעיירה אחת חי אברך מיוחד אחד, שספקות באלוקות וביהדות (בצורה בה הכיר אותה...) לא הרפו ממנו והוא היה מיוסר ובלתי שקט. חסידי קוצק החריפים בעירו ראו את צערו, קירבו אותו, דיברו איתו דברים של עומק שהחיו את נפשו ממש, ולבסוף לקחו אותו – בסתר, כמובן – לשבת אצל החבורה הקדושה ואצל הרבי בקוצק.

בשבת בבוקר הוא קם מוקדם, כדרכו, וראה שכולם עוד ישנים. לא רצה להיראות מוזר ולקום לפני כולם, חיכה וחיכה, עד שבסוף קם לקראת סוף זמן קריאת שמע. פתאום כולם התעוררו, והתחילו להכין קידוש. "אתה", החליטו החבר'ה, "תקדש". הוא ניסה לסרב – הרי עוד לא התפלל. החבר'ה, כמו קוצקאים, לחצו ולעגו לו: "אל תהיה

צדיק בעיניך ואל תסתכל עלינו כמו גויים, תקדש כבר, כמה 'בולט' אתה יכול להיות?!" כחלק ממסע הלחצים, גם הרבי מקוצק עצמו, מבלי להרים עיניים מהספר (בכל זאת, זה גם ככה היה מוגזם...), אמר: 'מה שהחברים אומרים, צריך לעשות'.

היהודי נכנע, נטל את הכוס ואמר 'ברוך אתה־'... אך באותו רגע, לפני שהספיק לומר שם ה', תפסו אותו החסידים, השכיבוהו על השולחן והכו אותו. "מפני מה עזבת את האמת שבך, ונתת ללחץ הבריות להטות אותך מדרכך?!" צעקו עליו במהלך טקס ההלקאה. היהודי – שעבר את טקס ה'השבעה' בשלום... – סבר וקיבל, והפך לחסיד קוצק.

נספר עוד סיפור שמשקף קצת את הדרך הקוצקאית, שסיפר הרב שניאור קץ זצ"ל, ראש ישיבת 'נחלת ישראל': בקוצק היו חסידים שנהגו לעשות עמידת ראש, כל יום לפני התפילה. הם רצו לבטא בזה, שהיום התפילה הולכת להיות משהו חדש לגמרי, לא צפוי, לא כמו אף תפילה שהייתה עד היום בעולם. היום מתחדשים לגמרי, ופוגשים את ה' – הפעם באמת.

ד

חסידות

עושה חסיד

חסידות עושה חסיד

בלי גבול

למדנו קצת מיהי החסידות,

אבל נשארה לנו שאלה חשובה:

מיהו חסיד?

פתגם חסידי ידוע אומר כי 'מתנגד' הוא 'גבול', חסיד הוא 'בלי גבול', ורבי הוא 'בלי גבול בגבול'.

המתנגד, שחי את השכל שלו ואת המובן לו, נוטה להבין הכל לסדר, לשים כל דבר במקומו, וממילא – לגדור גדרים בהתאם להבנתו. הוא חי בעולם שבו כל דבר צריך להיות ברור, הגיוני, נשלט. הגבול מעניק לו ביטחון, כי בתוך הגבול הכל ידוע וצפוי. המתנגד אינו מסוגל לראות את המעבר, לקרוא בין השורות, ואינו מסוגל לחרוג מן השורה, מן הנורמליות, לא רק מבחינה חברתית אלא גם מבחינה נפשית – הוא שומר על מרחק מן הרגש, מן הפתאומיות, מן הסוד. במילים מופשטות יותר, המתנגד כבל את עצמו לעולם הזה בגלל הפחד שלו מהאין סוף, מהמקום שבו אין יותר שליטה ולא הכל צפוי, והוא אינו רואה מעבר לו.

החסיד, שאולי ניתן לומר שהוא בדרך־כלל ב'טראומה' מהמתנגד, חי את חוויית ה'אין סוף', מה שנקרא בחסידות "אורות דתוהו":

הוא לא סופר את העולם, הולך על ה' בכל כח ה'אנרכיה' שיש לו, הוא מתפרץ ומואס בהנחות־יסוד, באקסיומות שלפיהן העולם חי, **הוא** חי בהפלאה מאין־סופיותו של ה', הוא מואס בעולם הזה וכבליו ושואף להתרומם ממנו. לא סתם נאמר שאחת מתכונותיו הבסיסיות של חסיד היא היותו עז פנים. כתוצאה מכך, אחרי המתנגד שחינך למאוס בהרגשות וברצונות האישיים לטובת הנורמליות וכל־כולו חיים מן היישוב, חסיד נוטה בנפשו לחיים שאינם מיושבים, ללכת אחר תנועות נפש – גם כאלה לא מדוייקות מספיק – בכל הכח, וזה אכן יוצא קצת מבולגן ואנרכיסטי מדי.

לכן, חסיד צריך – פשוט מוכרח – שיהיה לו רבי:

הרבי מסוגל לשלב את שתי תנועות הנפש ולחיות אותן בתיקון: הוא חי את אין סופיותו של ה' וכלל לא חש כבול לעולם, הוא מרומם מהעולם לגמרי וחי את ה'; אך כיוון שהוא לא רק 'שואף' לה' אלא גם קרוב אליו באמת, הוא חש את תאוותו של ה' ל"דירה בתחתונים" – לשכון בעולם הזה. ולכן, דווקא בגלל ה'בלי גבול' שלו, תאוותו לה' תוך התעלמות מוחלטת מהמקובל בעולם

הזה – הוא בוחר בעולם, מלמעלה, יחד עם ה'. הוא שב אל העולם, לחיים "בכלים דתיקון", כי בוער לו להחדיר אליו את ה'. הוא אינו כבול אליו כמו המתנגד, ואינו בורח ממנו כמו החסיד. הוא בוחר בעולם ואוהב אותו, מגלה בעולם וגם בו־עצמו כי הוא אינו אלא ה', אלוקות צרופה.

חסיד בלי רבי דומה למי שנשמתו גדולה מדי לגופו ואין לו כלים להכיל אותה.

הוא עלול להתלהב בהתלהבות עצומה, אך ללא יכולת להחזיק אותה – ליפול מחדש אל היאוש ואל הגבולות, מתוך הבנה – מוטעית לחלוטין! – כי האין סוף אינו ניתן להשגה.

כאשר יש לחסיד רבי, הרבי מראה לו איך אפשר לבעור – הוא גם בהחלט מגדיל ומלבה את האש – אבל לא להישרף. הרבי לא נבהל כלל מה'תוהו' ומהאש של החסיד, ולהיפך, אבל הוא מחנך את החסיד לחיות כך שהאור העצום של האין סוף יכול להיכנס לכלים, לחיות את היכולת להשתוקק לה' מכל הלב ועדיין להיות אדם יציב ושמח, שחי את חיי העולם הזה. אצל הרבי לומד החסיד לרוץ, אבל גם לחזור. להתלהב, אבל גם לממש. חסיד שחוזר משבת מרוממת אצל הרבי שב לָעולם לא מתוך **כניעה**, אלא מתוך **תחושת שליחות**: להביא את ה' לעולם!

שנזכה למצוא רבי!...

כל יהודי אדמו"ר

לגבי דבריו המפורסמים של המשיח לבעש"ט, שכולנו אוהבים לשיר, "אֵימָתַי קָאתֵי מַר?.. לְכְשֶׁיָּפוּצוּ מַעְיְנוֹתֶיךָ חוּצָה", מוסבר בחסידות – ומודגש כל הזמן, שוב ושוב – שהכוונה היא שלא רק מי המעין יפוצו לכל עבר, "בָּרְחֹבוֹת פַּלְגֵי מָיִם", לא רק שכל יהודי יוכל ללמוד ולהעמיק באלוקות כמו שמגלָה תורת החסידות – אלא שהמעין עצמו, הנביעה עצמה, היא תפוץ ותתגלה בכל יהודי – כמו המשך דברי המשיח לבעש"ט "וְיִוּכְלוּ גַּם הֵמָּה לַעֲשׂוֹת יְחוּדִים וַעֲלִיּוֹת כָּמוֹךָ". הרבי נותן לחסיד כלים למצוא את האלוקות שבו, וגם הרבי והחסיד 'מקבלין דֵּין מן דֵּין' ומתקדמים ביחד. הרבי מליובאוויטש ביטא זאת בדרך מיוחדת, בהכרזה משמעותית כי "כל יהודי אדמו"ר"! זוהי התכלית של החסידות.

רָצוֹא וָשׁוֹב

מעשה בכפרי אחד, שהיה מסוכסך עם שכנו. הסכסוך היה לא נעים, מלווה בהרבה האשמות, גידופים ואי־נעימות. הכפרי היה מוטרד מהשאלה, כיצד הוא יפתור את הבעיה וישיג לעצמו שקט ונחת בחיים. פעם אחת, הזדמנה בפני הכפרי ההזדמנות, לפגוש את המלך בעצמו ולבקש ממנו בקשות אישיות. הוא התרגש, התכונן היטב, וביום המיוחל נעמד אל מול המלך. כאשר הוא ראה את המלך האדיר, את גודלו, עוצמתו וטובו, הוא שכח מכל בעיותיו האישיות. הוא רק רצה להיות קשור, להתכלל, לעזור. כאשר המלך שאל אותו לרצונו, הוא ענה בהתרגשות: "איני רוצה דבר, רק לעזור למלך! כיצד אוכל לשמח אותך?!" המלך חייך וענה: "בכפר פלוני ישנו כפרי אחד המסוכסך עם שכנו. הסכסוך משרה אווירה לא נעימה בכפר כולו, והשלום ביניהם חשוב לי, נוגע בנפשי ממש. האם תסכים ללכת אל הכפר ולהשכין שלום ביניהם?"...

הסיפור החביב הזה משקף לנו מושג חסידי בסיסי: **רָצוֹא וָשׁוֹב**.

ה"רצוא" וה"שוב" הן שתי תנועות נפש משלימות, המשקפות את החסיד והמתנגד:

ישנה תנועת נפש של ריצה אל ה', מאיסה בעולם ובריחה ממנו, השתוקקות אל הדבר בעצמו ללא פשרות. זוהי תאוות הכפרי לשמח את המלך, בלי שהוא עצמו, גופו, משפחתו ועניניו האישיים מעניינים אותו כלל. זוהי תנועת ה"רצוא", המכונה גם "תוהו".

אך כאשר זוכים ומגיעים אל המלך, או לפחות משיגים את רצונו, אנו מגלים כי אותו עצמו, את המלך האדיר, דווקא בהחלט מעניין העולם ממנו ברחנו: אדרבה, הוא בוחר בו, משתוקק להגיע לבקר ולשכון בו באמת.

כעת, כאשר הכפרי חוזר אל כפרו מהפגישה עם המלך, פתרון בעיותיו האישיות אינו עבורו. העולם, העיסוק בענייני היום יום, אינו סתמי וריק כמקודם. כעת זהו רצונו של הקב"ה, הבורא בעצמו, המתאווה לשכון בעולם ב"כלים דתיקון".

המתנגד עומד ב"שוב" שלפני הרצוא (שבעצם אינו "שוב" כלל...). מבחינתו, העולם הוא הגבול. החסיד, לעומתו, ב"רצוא" גמור, מואס בגבול והוא שואף לבטל את מציאות העולם כליל ולהכליל אותה מחדש באלוקות. אך הרבי רואה את רצונו של ה' וחוזר אל העולם, בבחירה מחודשת, מתוך תחושת שליחות, "לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שַׁ־דַּי".

על רבי והתקשרות

ההתקשרות לרבי מומשלת בחסידות לחתונה.

חסיד שמחפש רבי הוא כמו נערה צעירה שמחפשת את מי שיוכל להפרות אותה, למלא אותה ולסייע לה להגיע אל ייעודה.

חסיד מרגיש כי לבדו אינו יכול. הוא מרגיש כי ה' "רחוק מכל רחוק וקרוב מכל קרוב", והוא חייב צדיק, שמנכיח את ה' בעולם ויסייע לו לשוב אל האוצרות שלו, למצוא את ה'. מתוך תחושת השפלות הזו, הוא מחפש רבי. הוא מחפש את מי שימלא את נפשו באלוקות. עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי. אָקוּמָה נָּא וַאֲסוֹבְבָה בָעִיר, בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחֹבוֹת, אֲבַקְשָׁה אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי.

כאשר החסיד מוצא רבי, ממש כמו נערה המוצאת את אהוב נפשה, "אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ", הוא נמשך אל הצדיק ומתאהב בו, "עַד שֶׁהֲבֵיאתִיו אֶל בֵּית אִמִּי וְאֶל חֶדֶר הוֹרָתִי". החסיד מביא את הרבי אל חדרי לבו, למצוא שם את אוצרותיו שלו, להנגיש אליו את האלוקות השוכנת בו ולהאכיל אותו בכפית, כמו תינוק, את דעת האלוקים.

החסיד אסיר תודה לרבו. הוא מרגיש כי הוא הממלא אותו. הוא מתאמץ להיות 'כלי' הגוּן ל'אור' שמשפיע עליו הרבי.

החסיד מרגיש כי רבו מביא את ה' לעולם, ועבורו הוא כמו שחקן המגלם את ה' בהצגה. החסיד מרגיש כי רבי הוא אחד כזה שהוא "נושא הפכים" – הוא פשוט חי את ה', בטבעיות מוחלטת, ומביא אותו גם לשפה שלנו, אל הלבבות שלנו.

רבי אמיתי אוהב את חסידיו בכל ליבו, כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם.

הרבי הריי"צ מליובאוויטש מתאר בשפתו המיוחדת: "החסידים המקושרים נהגו לקבוע עת קבועה ומיחדת להתעורר ברגשי אהבה לרבם. פשוט לאהוב את הרבי, באהבה מורגשת בלב, כמו אהבה גשמית לאשה ולבנים. באותה שעה היו מצירים לעצמם 'יחידות' עם הרבי, שמיעת מאמר חסידות או התועדות עם הרבי".

סיפור נוסף ומתוק המסופר בברסלב מספר, כי יום אחד רבי נחמן נעלם. הסתובבה שמועה לפיה הוא נסע לעיירה לעמברג, אך איש לא ידע למה. רבי נתן, תלמידו המובהק של רבי נחמן, החליט לרדוף אחרי העגלה ברגל. כאשר רבי נפתלי ראה את ידידו רבי נתן רץ, הבין שכנראה הוא רץ אל רבם המשותף ורץ גם הוא אחריו. בערב הגיעו לעיירה אחת ואכן שם ישן רבי נחמן, אך מיד עם שחר יצא משם עם העגלה והם לא הספיקו לפגוש אותו. צמד החברים החליט להמשיך, אף על פי שלכאורה אין סיכוי להשיג אותו – מכיוון שכאשר העגלה תרד מההר שהיה בדרך (שם יהיו חייבים להאט) אולי יזכו לראות את רבם. תוך כדי ריצה פגשו הצמד עוד חסיד שהצטרף לריצה, ואכן בגשר מעל הנהר שאחרי ההר הספיקו החסידים לתפוס את העגלה. רבי נחמן האיר להם פנים ושמח

בהם מאד, ואף הציע 'מתנה' לכבוד עת הרצון המיוחד: 'או שאברך אתכם, או שאומר תורה'. כמו חסידים טובים, ענו השלישיה: ברכה תוכל לברך אותנו גם כשתחזור, אבל תורה אסור לפספס. אז אמר בפניהם רבי נחמן את המשכה של תורה רפ"ב, תורה "אזמרה" הידועה.

נשקף עוד מעט את אהבת הרבי והחסיד, באמצעות סיפור חסידי מעניין:

בחור חסידי אחד, חלה ולא הגיע לישיבה לתחילת "זמן אלול". בזמן אלול נהוג היה בישיבות החסידיות, כי שבוע שלם מוקדש ל'כתיבת פדיון נפש' [פ"נ] לרבי, לקראת הימים הנוראים. שבוע שלם היו עוסקים בהכנה לכתיבה המרגשת, על נייר שייקרא לפני הרבי בכבודו ובעצמו. הבחור הצעיר, שלא היה בישיבה בשבוע זה, הצטער מאד על כך שלא יוכל להתכונן ולכתוב כדבעי לרבי.

אביו של הבחור הציע לו שילך אל המשפיע החסידי המיוחד שגר בשכנות אליהם, ר' זלמן משה היצחקי (זלמן־מוישה, בפי החסידים), יתכונן ויכתוב את הפ"נ בליוויו המסור.

ר' זלמן משה הסכים, ופירט לבחור סדר הכנות מיוחד.

ביום המיוחל, אחרי טבילה במקווה, לימוד מאמר חסידות, התבוננות ושאר ההכנות –

הגיע הבחור החסידי הצעיר לכתיבת הפ"נ עצמה.

ר' זלמן משה ישב מולו, מרוגש, עיניו שטופות בדמעות, ואמר לו:

תכתוב: לכבוד קדושת...

כאן עצר ר' זלמן משה, והתחיל לבכות בכי נסער כשראשו מונח בין שתי ידיו.

המחשבה על הרבי באופן ישיר כל כך, כמו עמידה לפניו ממש,

סחטה את כל כוחו.

הוא ניסה שוב:

לכבוד... קדושת... אדוננו...

מורנו...

ורבינו...

במשך יום שלם הוא התחיל עם הבחור את הכתיבה, אך יותר מאת הפניה לרבי לבדה הוא לא הצליח לומר בפיו.

ההתרגשות, האהבה, ההערכה, הם עצומים. הם גודשים את נפשו של החסיד כאשר הוא חושב על רבו.

האמת היא, שבלי רבי,

קשה להבין באמת את צורת האהבה הזו.

מנהגים כמו חגיגת יום ההולדת שלו, אמירת הפסוק שלו בסוף תפילת שמונה־עשרה, אמירת פרק התהלים שלו ועוד ועוד – נובעים כולם מהאהבה המיוחדת, התודה, וההרגשה כי 'פה ה' נוכח'.

בהתקשרות של חסיד לרבי אחד ישנה הרגשה מציקה לפעמים לסובבים אותו, כי הוא אינו פתוח לשמוע ולהנות באמת מדבריהם של צדיקים אחרים, והוא חש איזה זלזול או דחיה, אפילו דקה מן הדקה, כלפי כל מי שאינו הרבי שלו. למי שעוד אינו מקושר לרבי מסויים, התחושה הזו מחסיד מוציאה את כל החשק להתקשר לרבי אחד (בדוק ומנוסה...).

ה'דחיה' הזו כמובן אינה רצויה, כי בתכלית ההתקשרות, אחרי הבחירה, ה'**הזדהות**' השלמה וה'חתונה' כביכול (הבחירה ברבי הזה דווקא על פני האחרים), בשלב השלישי והאחרון שנקרא 'התכללות', ישנה יכולת אמיתית לקבל ולהנות מכולם.

נסביר:

כאשר יהודי בשלב שבו הוא מחפש רבי, הוא מפחד לקבל מכל הצדיקים, כי הוא מרגיש שעכשיו הוא חייב להתחייב אליהם. כאשר יהודי בשלב ה'**פתיחות**' שומע 'וואוו' מרב מסויים, הוא 'מכווץ' נפשית ומפחד לשמוע אותו ולהנות ממנו באמת, כי מה – עכשיו הוא יצטרך להיות חסיד שלו? אבל בשלב ה'**התכללות**', אחרי שלחסיד יש רבי שאליו הוא מקושר בקשר עצמי ('הזדהות'), הוא יכול לשמוע ולהנות מהוואוו בלי פחד.

אבל למרות זאת, 'נסנגר' קצת על תנועת־הנפש הזו, של חסיד שלא יכול לשמוע שיעור או לפתוח ספר של אף רב מלבד הרבי שלו:

בחסידות מוסבר, על פי הקבלה, כי באהבה כלפי רבי (או כל אהבה ל'משפיע' מצד ה'מקבל') ישנן שתי בחינות: האחת נקראת 'עיטרא דחסדים', והשניה 'עיטרא דגבורות'. 'עיטרא דחסדים' זו התחושה כי זהו הדבר הטוב ביותר עבורי. אני אוהב את דבריו של הרבי שלי, הוראותיו שובות את לבי, ודבריו מנכיחים עבורי את ה'.

אך ישנו צד נוסף בהתקשרות, שנקרא "עיטרא דגבורות". בצד הזה, אני מרגיש ש'אי אפשר אחרת'. אין שום דבר אחר, ולכן – לדוגמא – חב"דניק לא מרגיש שיש לו למה לפתוח ליקוטי מוהר"ן (וכן להיפך, כמובן). הוא מרגיש 'אם זה לא הרבי שלי, זה... זה פשוט לא זה. זה לא הדבר עבורי'. התחושה הזו, של 'יש רק את זה', היא רצויה ומבורכת (כמובן, כשהיא מלאה באהבת ישראל ולא גורמת לתרעומת ומחלוקת חס ושלום), עד שמגיעים לשלב ההתכללות, שבו יכולים לקבל מכולם בפשיטות, ללא סתירה לעמוד השדרה שלי, כמו שהסברנו.

הכביסה המלוכלכת

כמו כל דבר טוב, גם לחסידות יש תופעות לוואי, ולא מעט. חלק מהן כבר הזכרנו – למשל, הנטיה של חסיד לחיות חיים שאינם מיושבים, להסתלק מדרך העולם ולא לְתַקְשֵׁר אתו בכלל.

יש גם תופעות לוואי קטנות יותר (שבעצם נובעות מזה...): ישנו בהחלט עיסוק מוגזם בחיצוניות. לא קשה למצוא גם שהגאווה החסידית גורמת לגאווה אישית והתנשאות מגעילה על פני כל מי שאינו חסיד. אפשר גם לראות, די בקלות, מקומות שבהן ההגדרה המחודשת למה עושים ומה לא עושים, 'האם אתה עושה בשביל ה' או לא בשביל ה'', גרמה לנפילות ולזריקה של עצמי ללא התמסרות ומחוייבות. יש והזלזול בשכל לבד, ללא שהוא חודר לרגש, גורם לרגשיות חיצונית ולא אמתית־פנימית, "לֹא יַחְפֹּץ כְּסִיל בִּתְבוּנָה כִּי אִם בְּהִתְגַּלּוֹת לִבּוֹ". יש והחיות ממצוות נעשית חיצונית, סביב עצמי במקום סביב הקב"ה. יש וה'משקה' בהתוועדויות גורם להפקרות. יש וקהילות החסידים מהווים מקום נוח לפרוק טראומות במקום להתחדש.

"כל הדרכים בחזקת סכנה", אמרו רבותינו, וזה בהחלט נכון גם על דרכים בעבודת ה'. ואולי אפילו במיוחד על דרך החסידות, ששונאת 'פושר' ותמיד לוקחת עד הקצה. מה לעשות: איפה שיש חיים – יש בלאגן... יותר חיים – יותר בלאגן...

אבל אולי בדקות, כשהגמרא אומרת "גדולה עברה לשמה ממצווה שלא לשמה", הכוונה היא שהעיקר הוא שתהיה לך אכפתיות מה'. וכשמחפשים דרך בעבודת ה', זה מה שצריך לחפש. לא כמה שפחות תופעות לוואי, אלא כמה שיותר אכפתיות. נגיעה.

[בסוגריים: יוצא מזה, שאז אם אכפת לך מה', באמת, אתה יכול לסמוך על שיקול הדעת שלך. וגם הנפילות שלך, כשהן באות מאכפתיות, הן יקרות לפני ה' באמת, וזו "ירידה צורך עליה".

ואם לא אכפת לך – גם הדברים המותרים שאתה עושה, הם עבודה זרה ממש. התעלמות מוחלטת מה'.

ואם לא אכפת לנו – וזו הנחת היסוד, זה באמת ככה – אנחנו יכולים לעשות שיהיה אכפת לנו. לחשוב על זה. עוד ועוד. ה' הוא טוב, בסוף נמצא אותו. רק לא להפסיק לחשוב.

ילד שמתלכלך, זה סימן שהוא משחק. רק בובה נשארת תמיד נקיה.

וזוהי המעלה של החסיד.

הוא מוּדַע. הוא חושב על זה. הוא לא מדחיק.

כשצריך, הוא מרגיש חמור גרם.]

המלאכים נקראים "עומדים", ואילו יהודים נקראים "מהלכים".

וזה מה שהחסידות באה לומר –

אנחנו לא מלאכים. מלאכים זה כלום מכלום.

ה' בחר בנו, העובדים, המתאמצים, הנופלים,

ולא במלאכים המושלמים.

מה ה' רוצה

אֲשֶׁר אֵימָתֶךָ בְּאֶרְאֶלִּי אֹמֶן, בְּאַבִּירֵי אֹמֶץ, **וּמוֹרָאֲךָ עֲלֵיהֶם.**
וְאָבִיתָ תְּהִלָּה מִדְּלוּלֵי פֹּעַל מִדַּלֵּי מַעַשׂ, **וְהִיא תְּהִלָּתֶךָ!**
אֲשֶׁר אֵימָתֶךָ בַּהֲמוֹן מַלְאָכִים בְּהִלּוּךְ מַחֲנוֹת בְּוַעַד אֲלָפִים בְּוֶכַח רְבָבוֹת, **וּמוֹרָאֲךָ עֲלֵיהֶם.**
וְאָבִיתָ תְּהִלָּה מִזִּיו שׁוֹנֶה, מִזֹּהַר כָּבֶה, מֵחֲסֵרֵי שֵׂכֶל, מֵחוֹרְשֵׁי רָשַׁע, **וְהִיא תְּהִלָּתֶךָ!**
אֲשֶׁר אֵימָתֶךָ בִּשְׁבִיבֵי אֵשׁ, בִּשְׁבִילֵי מַיִם, בִּתְלוּלֵי רוֹם, בִּתַלְתַּלֵּי גֹּבַהּ, **וּמוֹרָאֲךָ עֲלֵיהֶם.**
וְאָבִיתָ תְּהִלָּה מִבָּשָׂר וָדָם, מֵהֶבֶל וָתֹהוּ, מֵחָצִיר יָבֵשׁ, מִצֵּל עוֹבֵר, וּמִצִּיץ נוֹבֵל, מִנְּשָׁמוֹת נֶפֶשׁ, מַפְרִיחֵי רוּחַ, וּמְעִיפֵי חָיָה, וַחֲנִיטֵי נְשָׁמָה, וּמוֹצִיאֵי יְחִידָה, וְנִשְׁמָעִים בַּדִּין, וּמֵתִים בַּמִּשְׁפָּט, וְחַיִּים בְּרַחֲמִים, וְנוֹתְנִים לְךָ פְּאֵר חַי עוֹלָמִים – **וְתִפְאַרְתְּךָ עֲלֵיהֶם!**

[מתוך "אשר אימתך" – פיוט ליום הכפורים]

לסיכום – איך נראה חסיד

במילה אחת, החסיד **אכפתניק. רגיש.**

החסיד לא תמיד מתבונן בעמקות או בקי בחסידות,

לא תמיד הוא נוהג בכל מנהגי החסידים,

לא תמיד הוא מתפלל באריכות,

לא תמיד הוא אוהב ישראל מושלם,

אבל נוגע לו.

החסיד הוא זה שמחפש את ה', באמת.

ממילא, החסיד מודע לעצמו באמת ולא מוזרה לו ההרגשה שהוא חמור, באמת חמור.

ממילא, החסיד מקושר לצדיק.

ממילא, החסיד חושב על ה' ורצונו ממנו גם מעבר לשמירת שורת הדין בהלכה הפשוטה.

ממילא, החסיד יודע להעריך צורות שונות של עבודת ה' ולהכיל דרכים נוספות.

אבל הנקודה, עצם הלוז, היא – שהוא מרגיש שה' פה. "הצמצום אינו כפשוטו".

לסיום... המלצות קריאה

נהנית?
שואל את עצמך איפה ממשיכים לקרוא על החסידות?
הנה כמה רעיונות, שאולי אחד מהם ימצא חן...

סיפורי חסידים
הרב שלמה יוסף זוין זצ"ל

אחד הליקוטים האיכותיים של סיפורי חסידים הוא ליקוטו של הרב שלמה יוסף זוין, שכולל שני כרכים על סדר התורה ועוד כרך אחד על סדר המועדים. מאות עמודים של סיפורי חסידים בשפה פשוטה וקולחת.

איפה אפשר למצוא? בחנויות הספרים, לרכישה באינטרנט או 'באוצר החכמה'.

ספר הזכרונות
רבי יוסף יצחק שניאורסון, האדמו"ר הריי"צ מליובאוויטש זצ"ל

בספר הזכרונות (שהוזכר רבות בחוברת...) מספר הרבי הריי"צ מליובאוויטש, בלשון ציורית ומתוקה, את החיים היהודים שלפני החסידות, את התגלות החסידות והבעל שם טוב הקדוש והפצת החסידות בעולם היהודי – הכל דרך עיניו של הנער ואחר כך האיש ברוך (לימים, אביו של רבי שניאור זלמן בעל התניא), הנוסע בעולם, פוגש יהודים ומתוודע לדרכים שונות ומיוחדות, עד שהוא מוצא את מקומו בעולם החסידות... בסיסי ומומלץ!

איפה אפשר למצוא? בחנויות הספרים, באינטרנט (לרכישה, לקריאה או להאזנה), או ב'אוצר החכמה'.

חובת התלמידים
רבי קלונימוס קלמן שפירא, האדמו"ר מפיאסצנה זצ"ל

"חובת התלמידים" זהו ספר מיוחד, שנולד בעקבות מצוקת הנוער היהודי וההרגשה כי הרבנים אינם מדברים לליבם. הספר נכתב בסגנון מחודש של פניה אישית מן הרב אל התלמיד. הספר פונה לכל נער יהודי בלשון פשוטה, ומעורר אותו לתפקידו תוך כדי הדגשת מעלתו

הגדולה בתור בן של ה' ונציג ה' בעולם.

איפה אפשר למצוא? בחנויות הספרים, לרכישה באינטרנט, ב'אוצר החכמה' או ב'ויקיטקסט'.

זהב המנורה

רבי זושא מאניפולי זצ"ל

בספר "זהב המנורה", שמלקט את תורותיו של רבי זושא מאניפולי על התורה, התנ"ך והש"ס, מופיעים אין־ספור 'וואו־טים' קצרצרים שמשקפים את חידושה של תורת החסידות כמו שהיא, בפשיטות ומתיקות נפלאה.

איפה אפשר למצוא? בחנויות הספרים, לרכישה באינטרנט או ב'אוצר החכמה'.

עולמות

הרב יצחק גינזבורג וניר מנוסי

בספר 'עולמות – קבלה וחסידות כאן ועכשיו' מאת הרב יצחק גינזבורג, בעריכת ניר מנוסי, מבוארים בשפה פשוטה וקולחת ממש, לכל אחד ואחת, את יסודות ועקרונות הקבלה והחסידות, בכ־40 מאמרים על הקבלה והחסידות בכלל, על זוגיות, על סדר מועדי השנה ועל האתגרים המיוחדים, העוצמות הגדולות והשליחות המיוחדת של הדור שלנו. [פרק לדוגמא הובא כאן בחוברת, "ארבעת חידושי החסידות". מומלץ!]

איפה אפשר למצוא? בחנויות הספרים או לרכישה באינטרנט (באתר 'גל עיני').

עד בלי די

התוועדויות עם הרב עדין שטיינזלץ זצ"ל

בספר 'עד בלי די' נערכו, בסגנון חופשי של התוועדות חסידית, תוכנן של 21 התוועדויות חסידיות עם הרב עדין שטיינזלץ זצ"ל. ההתוועדויות בספר מסודרות לפי סדר השנה, וכל תאריך, יהודי או חסידי – התוועדות לפי עניינו. ההתוועדויות בספר עוסקות ברובן בצדיקי החסידות, סגנונם המיוחד ועניינם בחיים. הספר – שפותח במשפט 'התוועדות טובה היא התוועדות שאי אפשר לסכם אותה בכתב' – ממחיש היטב את הסגנון החב"ד־קוצקאי של הרב עדין, 'בועט' חזק בקוראים (לא כמו בשומעים, אבל בכל זאת...), מנפץ הנחות יסוד, מעורר למחשבה ובחירה, והעיקר – אמת ואמונה!

איפה אפשר למצוא? בחנויות הספרים או לרכישה באינטרנט.

נספח: תפילת הרב עדין

תפילה שכתב הרב עדין אבן ישראל שטיינזלץ זצ"ל,
ונמצאה בתוך כתביו.

התפילה משקפת באופן מיוחד מאד את השאיפה החסידית
'לחיות אלוקות' בעולם הזה.

זַכֵּנִי, אֱלֹקַי, לְאֱהֹב אֶת כָּל הַיְצוּרִים אֲשֶׁר בָּרָאתָ. זַכֵּנִי בְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל לְלֹא גְּבוּל וּסְיָג. זַכֵּנִי לַחֲזוֹת מִבְּשָׂרִי שֶׁאָבֵן אֲנִי וְכָל אַחַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנוּ "נְשָׁמָה אַחַת בְּגוּפִים מְחֻלָּקִים"; תֵּן בְּלִבִּי אֶת הַגְּדֻלּוֹת, שֶׁלֹּא אִתְפֹּס בְּקַטְנוּת הַמְּאֹרָעוֹת שֶׁמִּסְּבִיבִי וְשֶׁלֹּא אֶתְקַטֵּן בְּקִנְטוּרֵי שָׁוְא, שֶׁלֹּא אַסִּיחַ לִבִּי לְפוֹעֲלֵי הָאָוֶן. זַכֵּנִי שֶׁאֶזְכֹּר תָּמִיד כִּי הַקַּטְנוּת וְהָרַע שֶׁאַחַי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁקוּעִים בָּהֶם הִנָּם שֶׁקֶר הַחוֹלֵף כְּצֵל, וְהַטּוֹב בִּנְשָׁמָתָם אֱמֶת הוּא, שֶׁתִּשָּׁאֵר לָנֶצַח.

זַכֵּנִי, אֱלֹקַי, לְקַיֵּם בְּכָל רֶגַע מֵחַיַּי בְּהַכָּרָה וּבַהַרְגָּשָׁה "שִׁוִּיתִי ה' לְנֶגְדִּי תָּמִיד", כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב: שֶׁיִּהְיוּ הַמְּאֹרָעוֹת הַחוֹלְפִים עָלַי בְּחַיֵּי שָׁוִים בְּעֵינַי – אִם יְבַזּוּנִי וְאִם יְכַבְּדוּנִי, אִם אִכָּשֵׁל וְאִם אַצְלִיחַ, אִם אֶהְיֶה בְּשִׂמְחָה אוֹ – חָלִילָה – בְּעַצְבוּת, תָּמִיד אֶזְכֹּר שֶׁבְּכָל מָצָב וּבְכָל תְּנַאי שָׁרוּי אֲנִי בְּתוֹךְ הַשֶּׁטֶף הָאֱלוֹקִי. תֵּן בְּלִבִּי אֶת הַיְכֹלֶת לִרְאוֹת בַּחַיִּים בְּתוֹךְ הַמִּשְׁתַּנֶּה אֶת

הַיַּצִיב, בְּתוֹךְ הָעֲקַלְקַלּוֹת אֶת דֶּרֶךְ הַמֵּישָׁרִים, וּמֵעֵבֶר לְכָל אֵלֶּה – אֶת הִתְגַּלּוּת הָאֱלוֹקוּת בְּעַצְמִי וּבְיִקּוּם.

זַכֵּנִי, אֱלֹקַי, לְאַחֵד אֶת עַצְמוּת נַפְשִׁי עִם עַצְמוּת הַתּוֹרָה, אֶת כֹּחַ שִׂכְלִי עִם שֵׂכֶל הַתּוֹרָה, וְאֶת דַּרְכֵי חַיַּי עִם דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה. תֵּן נָא אֶת הַחָכְמָה בְּמֹחִי לְהַשִּׂיג אֶת עִמְקֵי חָכְמַת תּוֹרָתֶךָ. תֵּן בְּלִבִּי יְכֹלֶת לָחוּשׁ בְּכָל עַצְמוֹתַי כֵּיצַד מִתְאַחֶדֶת וּמִתְכַּלֶּלֶת הַתּוֹרָה עִם הָעוֹלָם. תֵּן לִי, אֱלֹקַי, אֶת הַכּוֹחַ לְהָסִיר אֶת הַמְּחִצָּה הַמְּדֻמָּה בֵּין הַתּוֹרָה וְהָעוֹלָם. אָז אֶסְתַּכֵּל בַּתּוֹרָה וְאֶרְאֶה בָּהּ אֶת עוֹלָמֶךָ, אֶסְתַּכֵּל בָּעוֹלָם וְאֶרְאֶה בּוֹ אֶת תּוֹרָתֶךָ.

זַכֵּנִי, אֱלֹקַי, שֶׁלֹּא אֶפְחַד וְלֹא אִירָא כְּלָל לְהִתְעַנֵּג עַל עוֹלָמֶךָ. תֵּן נָא בְּלִבִּי אֶת הָאֱמֶת לְהִתְעַנֵּג מִכָּל תַּעֲנוּג גַּשְׁמִי וְרוּחָנִי, עַד אֲשֶׁר אֶמְצָא אֶת מְלוֹא הָאוֹר הָאֱלֹקִי שֶׁבְּתוֹכוֹ. חַזְּקֵם וְאַמְּצֵנִי שֶׁלֹּא תִּמְעַד רַגְלַי וְשֶׁלֹּא יִתְבַּלְבְּלוּ עֶשְׁתּוֹנוֹתַי בְּהַתְמָדָתִי לֵילֵךְ וּלְהִתְכַּלֵּל בְּמָקוֹר תַּעֲנוּגֶיךָ. הָעֵר בְּלִבִּי שִׂמְחָה אַדִּירָה, שֶׁתְּחָרֵר בְּחֻבִּי אֶת כּוֹחוֹת הַחַיִּים, הַשְׁטֵף בְּקִרְבִּי נַחֲלֵי עֲדָנִים לֶאֱהֹב אֶת עוֹלָמֶךָ. יִהְיוּ תִּכְלֶת הַשָּׁמַיִם הָעֲמֻקָּה, מַשַּׁב רוּחַ הָאָבִיב וְאוֹשֶׁת הָעֲלִים הַיְרֻקִּים, רְנָנוֹת אֱלוֹקוּת הַמְּסַפְּרִים אֶת כְּבוֹדֶךָ.

